165

ACTA UNIVERSITATIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA ANTIQUA et ARCHAEOLOGICA

Tomus VI.

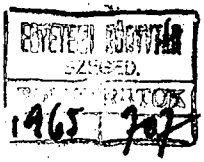

SZEGED
HUNGARIA
1963

Redigunt

S. SZÁDECZKY-KARDOSS et GY. GAZDAPUSZTAI

ACTA UNIVERSITATIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

Acta antiqua et archaeologica

Tomus VI.

KISEBB DOLGOZATOK

a klasszika-filológia és a régészet köréből

MINORA OPERA

ad philologiam classicam et archaeologiam pertinentia

VI.

KURUCZ FERENC

LUXORIUS KÖLTEMÉNYEI

latinul és magyarul

Gondozta és ellenőrizte

HORVÁTH ISTVÁN KÁROLY

EGYETEMI KÖNYVTÁR
SZEGED.
FOLYÓIRATOK
1965-707

SZEGED 1963

Technikai szerkesztő: Horváth István Károly
Felelős kiadó: a JATE Bölcsészettudományi Kar dékánja
Megjelent: 500 példányban, 7,75 (A/5) ív terjedelemben
Készült linó szedéssel, íves magasnyomással az 5601-59 és az 5603-55 szabványok szerint
63-3336 — Szegedi Nyomda Vállalat

BEVEZETÉS

A római irodalom történetének tárgyalása már a III. századdal befejeződik az összefoglaló irodalomtörténetek nagy részében: a következő századokra vonatkozóan csupán rövid áttekintést szoktak adni a szerzők, általános jelenségeket hangsúlyozva, s kiemelve a keresztény irodalomnak majd a középkor kultúráját megteremtő szerepét. A még hosszú ideig működő grammatikai iskolák viszont nemcsak a latin nyelv örökösei és az antik szellem őrzői voltak, de a latin nyelvű szépirodalom művelői is. Ennek a kevéssé ismert kornak és irodalomnak számos költeményét az Anthologia Latina néven ismert gyűjtemény őrizte meg.

Kétségtelen, hogy a késői latin verseknek ez a legtekintélyesebb gyűjteménye, melyeknek tetemes részét a hanyatló antikvitás idején élő szerzők akkoriban megjelent köteteiből kiválogatott művek foglalják el, a nálánál sokkal jelentősebb és terjedelmesebb Anthologia Graeca mintájára készült. Hogy az összegyűjtött anyag jelentős alkotásokat tartalmaz, és hogy az V—VI. század költői között figyelemre méltó alkotókat is találunk, erre a múlt században már A. RIESE és E. BAEHRENS felhívták a figyelmet, elsőként említve Luxoriust, akit azonban verseinek „obszcén" hangvétele miatt elmarasztaltak. Újabban Fr. MUNARI, az epigramma fejlődését vizsgálva, egyrészt az erőteljes görög hatást mutató ún. „epigrammata Bobiensia" vonalán Ausoniust, másrészt a római példaképekhez, főként a Martialishoz kapcsolódó hagyományt követő Luxoriust tartja a műfaj legjelentősebb képviselőinek a késő-római irodalomban.

Luxorius azok közé a latin költők közé tartozik, akiknek neve alatt számos (és ebben a korban szépszámúnak mondható) epigramma maradt ránk, emberi alakja viszont csak homályosan tűnik elénk. Már nevének írásmódjára vonatkozóan is több, ellentétes vélemény alakult ki: ma is vitatott kérdés, hogy *Lisorius — Lusorius — Luxurius* vagy *Luxorius*-e. Maga ez a tény is arra utal, hogy a költő személyéről rendkívül kevés megbízható adat áll rendelkezésünkre curriculum vitae írásához; szinte csak annyi, amennyi önéletrajzi adatot epigrammáiban találunk.

Ezen a nyomon indulva feltűnő az afrikai környezet többszöri említése. Annak a versnek, mellyel nyilvános szereplésre induló könyvét útra bocsátja, 7—8. sora így hangzik:

si te despiciet turba legentium
inter Romulidas et Tyrias manus...
(c. III.)

„ha majd az olvasók tömege fitymálva néz le rád a Romulus-utódok (= a latinok) és a *tyrosiak* sorai közt"... Ez utóbbi kifejezés figyelmeztet Luxorius

és Karthágó (vagyis Afrika) közelebbi kapcsolatára; ugyanígy a XLIV. vers, mely a „*tyrosiak* szeme előtt lejátszódó" kivételes szórakozást meséli el. Olympiusnak, a szerecsen vadásznak termetét így jellemzi a LXVII. költemény:

nil tibi forma nocet nigro fuscata colore:
sic ebenum pretiosum atrum natura creavit
(c. LXVII)

Ez önmagában keveset mondana, még akkor is, ha tekintetbe vesszük, hogy a továbbiakban még a bíborcsigából sajtolt festék színére *(purpura ... depressa in murice)*, vagyis a híres főniciai bíborkereskedelemre is utalás történik, s hogy megemlíti a fekete testű elefántot, ezt a jellegzetes afrikai állatot; a következő epithaphion azonban, melyet a néger ifjú halála alkalmából írt, bizonyító érvként kell, hogy támogassa állításunkat, mivel az előbbi, és már szembetűnően jellegzetes afrikai motívumokkal dicsért vadászt így magasztalja:

heu, nunc tam subito mortis livore peremptum
iste capit tumulus, quem non Carthaginis arces
amphitheatrali potuerunt ferre triumpho!
... atque tuum nomen semper Carthago loquetur
(c. LXVIII.)

Mindebből feltehetővé válik, hogy a többször is említett cirkuszi és amphitheátrumi jelenetek Karthágóban, vagy a város környékén játszódtak le, vagy néha éppen a tengerparton (c. LX.). A tengeri madarakat más epigrammáiban is említi: *aequoreae volucres* és *marinae aletes* (c. XIX.); ugyanígy: a vadászatok és vadállatok gyakori idézése is Afrikára utal (pl. c. LXXIV. és LXXVII.), sőt az előbbi példákra támaszkodva — a tenger közelsége miatt is — magára Karthágóra. Eugetus kertjét dicsérő versét így fejezi be:

quidquid per Tyrias refertur urbes,
hoc uno famulans loco subaptat
(c. XLVI.)

Cirta hőforrásairól szóló költeményében (c. LXIV.) megemlíti, hogy az ott fakadó gyógyvizek adták vissza egészségét, s hogy a vizeknél maradjunk, említi a Syrtisekben ásott kutat, és mivel ezek a hegyek is Karthágó közelében vannak, a már korábban is felvetődött hipotézis teljességgel bizonyíthatónak látszik.

Epigrammáinak néhány sorában ismert történelmi személyeket is említ a költő. Egyik hatsoros distichon Hilderich király csodálatos palotáját dicséri, s ha Luxorius szerzősége itt kétségbe vonható is, az LIX. vers hitelességéhez azonban, amelyben Damira korai halálát sajnálja és a gyermek báját, szépségét rajzolja meg leheletfinom vonásokkal, aligha fér kétség. A síriratot az apát ért szörnyű csapás leírásával fejezi be:

... pater Oageis, Libyam dum protegit armis,
audivit subito defunctam funere natam.
Nuntius hic gravior cunctis fuit hostibus illi
ipsaque sub tali flevit Victoria casu
(c. LIX.)

A Lybiát védő Oageis Hilderich király (523—530) vezére volt, s valószínű, hogy Eugetusszal együtt Luxorius pártfogója; mindenesetre erre lehet következtetni több költeményből is (c. XLVI; LXXXIII.).

Születése valószínűleg Gunthamund (484—496) uralkodásának idejére esik, esetleg Thrasamund (496—523) királyságának első évei jöhetnek még számításba. Halála évszámát pontosan megmondani nem lehet, feltehetőleg Gelimer (530—534) idejében következett be, mert 534 után már nem hallunk a költőről.

Anyagi körülményeiről egyetlen alkalommal emlékezik meg (c. III.), a könyvéhez írott, s fentebb már említett búcsúztató versben. Itt házának szegénységéről beszél *(nostri defugiens pauperiem laris)*, mely elől könyve menekülni akar. Ezt azonban inkább költői túlzásnak tekinthetjük, hiszen Catullus és Tibullus szintén említik házuk szegénységét, noha egyikükről sem mondható el, hogy a „vakmerővé tévő szegénység" ösztönözte őket versek írására, mint Horatiust; az egész vers különben is horatiusi hatást mutat, másrészt az idézett sor a *pomposique fori scrinia* után az ellentét tudatos fokozására szolgál.

Luxorius valószínűleg a kor grammatikusainak Karthágóban élő képviselője volt, vagy talán a rhétorika tanára, amire többek közt abból is következtethetünk, hogy „De ultimis syllabis partium orationis" című munkáját neki ajánlja Coronatus grammatikus, ő maga viszont ifjúkori költeményeit küldi el Faustusnak, akit kipróbált, hű barátjának nevez, s a grammatika nagy mesterének titulál (c. I, 3—4). A költemény folytatásában arra kéri barátját, hogy adja át bírálata után a hozzájuk hasonló társaknak is *(per nostri similes dato sodales)*; a *doctiloquus* és *nimisque magnus* jelzők nagyon is grammatikus- és rhétor-barátokra utalnak. Luxoriust *vir clarissimus et spectabilis*-ként emlegetik a kortársak között; Symphosiust *scholasticus*, Petrust *referendarius* címmel tüntetik ki; Octavianust *vir inlustris*-nak, Coronatust és Felixet *vir clarissimus*-nak, Crescentinust *vir magnificus*-nak, Calbulust pedig *grammaticus*-nak nevezik, míg Coronatus Luxoriusszal kapcsolatban használja a *dominus eruditissimus* kifejezést is, és a költő *peritiá*-ját dicséri.

Luxoriusnak majdnem ránk maradt összes művét a Claude de Saume után Codex Salmasianusnak (jelenleg Parisinus 10,318) nevezett tiszteletre méltó unciál-kézirat őrzi, melyet az 530-as évek körül állítottak össze Karthágóban, s kompilátora valószínűleg egy — talán Luxorius közvetlen környezetéhez tartozó — költő, Octavianus volt. Legalább is erre mutat az, hogy versei nagy számban, névvel és címmel pontosan ellátva találhatók a gyüjteményben. Feltételezhető, hogy ő maga is részt vett a gyűjtemény összeállításában, vagy legalább is akkor nemrég halhatott meg, mert tisztelete nagyon is élő hagyomány a kortársak között.

A költő számunkra legértékesebb művei a kódex végén találhatók, s egy külön álló könyvet alkotnak, mely a Faustushoz intézett előszóval kezdődik, s utána még három ajánlás következik. Feltehető, hogy ezek a versek, valamint a gyűjtemény néhány, valószínűleg a politikai célzásokat tartalmazó darabja (c. LI, LV, LVI.), nem a fiatalkori művek sorába tartozik. Formailag a metrumok változatossága jellemzi ezeket az epigrammákat; az első kilenc költemény nyolcféle versmértékben íródott. A továbbiakban sok distichont találunk, majd a hexameter és a versus Phalaeceus gyakori használata a szembetűnő. Ezen a versgyűjteményen kívül Luxoriust vallja szerzőjének egy Vergilius-cento (c. XC.), s a már említett kétes distichon, amely Hilderich palotáját dicsőíti; ugyancsak a Salmasianus kódex őriz 43 kétsoros epigrammát,

melyek közül az első arról szól, hogy Luxorius biztosan legyőzi a régi költőket, mert verseit kétszeres győzelem segíti. S az utána következő epigrammák első, hexameterben írott sorának a sorkezdő két és fél verslába szó szerint ismétlődik a pentameter második felében, — ami Porphyrius „anacyclicus" verseire emlékeztet (itt a *versus serpentini* elnevezést találjuk), s ezzel a formai játékkal többször szellemes összefoglalását vagy „csattanó"-ját adja a költő a feldolgozott mitológiai témának. Az utolsó distichon (c. CXXXV.) mintegy epilógusként zárja le a kétsorosakat. E. BAEHRENS véleménye szerint ezek a költői játékok formai meggondolás miatt kerülhettek erre a helyre, távol a Luxorius epigrammáit tartalmazó könyvtől; utána ugyanis Porphyrius már említett „anacyclicus" versei következnek. Egyébként F. W. LEVY is utal arra, hogy Luxoriustól nem állt távol a hasonló játék, elég egyes költeményeinek csengő, rímelő szavait néznünk; de még inkább meggyőződhetünk erről, ha figyelembe vesszük a XXXIX. vers 3. sorát, amely betű szerint olvasva elölről hátra és viszont, ugyanazt az értelmet adja.

Luxorius költeményeiben az akkori nagyváros, Karthágó lakóinak, pontosabban „alvilágának" jellemző típusai lépnek színre. Versei apró pillanatfelvételek, jellemrajzok, melyek az akkori élet színpadának azóta annyi eltűnt alakját örökítették meg számunkra. Szinte mindig az egyes embert, a mégis „tipikus" *egyént* veszi célba tollával a költő, s többször a már ismert és elismert példaképet, Martialist utánozza témaválasztásában is. Néhány epigrammában az egykorú olvasók előtt ismeretes szobrokról, s azóta elpusztult festményekről vagy mozaikképekről mondja el szellemes észrevételeit, amelyeket mi már nem tudunk annyira értékelni, mint kortársai, hiszen ismeretlen előttünk a téma, s így legtöbbször elvesztik jelentésüket az apró célzások; néha azt sem értjük világosan, mire gondol a szerző. Ezt a homályt még inkább fokozza tömör, egyes esetekben kétértelmű szóhasználata. Máskor a közönség előtt jól ismert személyek kerülnek pellengérre, s mi csak a címből következtethetünk a szereplők viszonyára (pl. c. LIV.).

Nyiltsága és kíméletlensége a műfaj jellegéből következik. A csúfolódó epigramma elterjedésével az erotika is mindinkább tért hódított már a császárság előtti első évszázadban, s az egyes személyeket támadó gúnyos versek a császárság idején valósággal virágkorukat élték. „A gyalázkodó szidalmak egyik legkedveltebb céltábláját a gyalázottnak testi fogyatékosságai, és erkölcsi szégyellnivalói képezték" — állapítják meg a kérdéssel foglalkozó szakemberek. Ennek a műfajnak leplezetlenül trágár hangja és a „szexuális vonatkozású dolgok kendőzetlen valóságukban való megtárgyalása" magától értetődőnek számított még a késő-antikvitás idején is, legfeljebb mentegetőzött kissé a költő. S ezzel együtt a magánélet számos apró mozzanatát tárgyalva, életszerű közelségbe hozta hozzánk kortársait. Ennek a sajátos műfajnak kétségkívül egyik legnagyobb és utolsó képviselőjét kell látnunk Luxoriusban.

*

A Luxoriussal foglalkozó legfontosabb szakirodalom ismertetését H. HAPP: Luxurius: Text, Kommentar, Untersuchungen. Tübingen, 1958. című kéziratos, kis híján ezer oldalas disszertációjával kell kezdenünk, melyet a Tübingeni Egyetemi Könyvtár volt szíves rendelkezésünkre bocsátani, amiért ez úton is köszönetet mondunk. (A disszertáció egyébként kimerítően részletes bibliográfiát is tartalmaz, melynek ismertetését itt mellőzzük.) Az általános érdekű művek közül mindenekelőtt R. REITZENSTEIN-nek az antik epigramma problémáit összefoglaló cikkét (RE VI.

71—111), F. W. LEVY Luxorius-tanulmányát (RE XIII, 2102—2109) és SCHANZ—HOSIUS (GRL IV, 2 1035) Luxorius-cikkét kell kiemelnünk. Komoly segítséget nyújthat a kérdéssel foglalkozó kutatónak az említetteken kívül L. MÜLLER: De re metrica poetarum Latinorum. Leipzig, 1861; J. MÄHLY: Rezension von Anthologia Latina I. 1. Zeitschrift für die Österreichische Gymnasien 22 (1871) 550—590.; H. KLAPP: Quaestiones de Anthologiae Latinae carminibus nonnullis. Programm Wandsbeck. 1875.; O. SCHUBERT: Questionum de Anthologia Codicis Salmasiani. Pars. I. (diss.) Leipzig, 1875.; E. BAEHRENS: Zur Lateinischen Anthologie. RhM XXXI (1876) 89—104, 254—272, 602—613; H. SCHENKL: Zur Kritik und Überlieferungsgeschichte des Grattius und anderer lateinischen Dichter. Fleckeisens Jahrbücher. Suppl. XXXIV (1898) 383—480; majd legújabban O. HEZEL: Catull und das griechische Epigramm. Stuttgart, 1932 (Tüb. Beitr. XVII); R. T. OHL: Some Remarks on the Latin Anthology. CW XLII (1948—49) 150 skk; Fr. MUNARI: Epigrammata Bobiensia. Introduzione ed edizione critica a cura di Franco Munari. Roma, 1955 és ugyane szerző Die spätlateinische Epigrammatik. Ph CII (1958) 127—139 című munkája. Hazánkban Luxorius-szakirodalom egyáltalában nincs, így e rövid bevezetés a szó szoros értelmében „első". Sok hasznát vettem azonban DEVECSERI G.: A művészi tudatosság Kalimachos költészetében. (Magyar görög tanulmányok) Bp. 1954; BORZSÁK I.: Petronius és Martialis „simplicitas"-a. EPhK LXX (1947) 1 skk valamint HORVÁTH I. K.: Musa severa — Musa ludens. Ant. Tan. III. (1956) 92 skk. és A „Veronai Catullus könyve" és a catullusi líra két alapvető műfaja. MTA Nyelv és Irod. tud. Közl. XVII (1961) 285 skk című tanulmányának.

A Luxorius költeményeiben használt versmértékek

1. Hexameter dactylicus:

(c. XIV; XXXIX; XLI; LIX; LXV; LXVII; LXVIII; LXXXI; LXXXVIII; XC; XCII.)

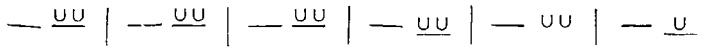

2. Distichon elegiacum:

(c. IV; VII; X; XVII; XVIII; XX; XXII; XXIV; XXVI; XXVII; XXXII; XXXV; XXXVIII; XLII—XLV; XLVII—XLIX; LI—LVIII; LX—LXIV; LXVI; LXXIII; LXXVI—LXXX; LXXXII; LXXXVIII; LXXXIX; XCI; XCIII—CXXXV; [a CXX-nak csak a címe maradt ránk].)

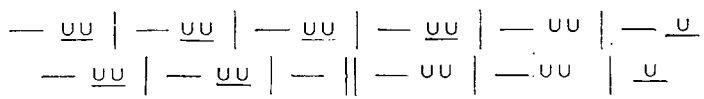

3. Versus Phalaeceus

(c. I; XI; XV; XVI; XXI; XXXI; XLVI; L; LXIX; LXXXVI.)

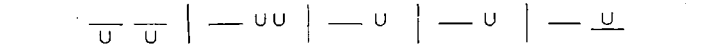

4. Asclepiadeus minor

(c. III; XXVIII; XXX; XXXVII; LXX; LXXV.)

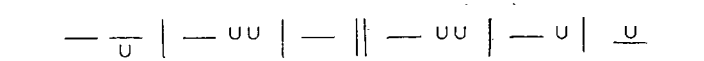

5. Versus Sapphicus

(c. VIII; XXV; XL; LXXII.)

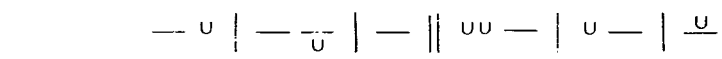

6. Dimeter anapaestico-dactylicus

(c. XIII; XXXVI; LXXI.)

A) 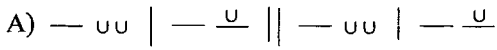

B) 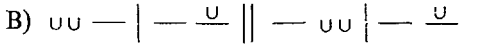

C) 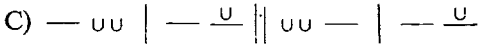

D) 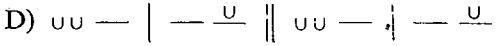

7. Trimeter iambicus Archilochius

(c. II; XXIX; LXXIV.)

8. Dimeter Anacreonteus

A) (c. XII.)

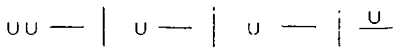

B) (c. XXIII.)

9. Versus Glyconeus

(c. IX.)

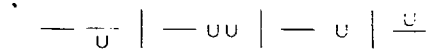

10. Tetrameter trochaeicus

(c. V.)

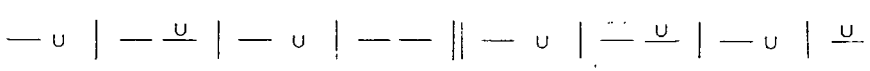

11. Elegiambus

A) (c. VI.)

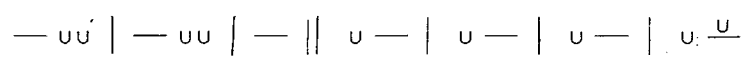

B) (c. XIX.)

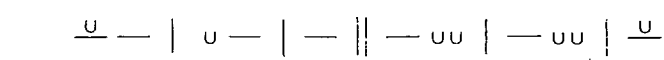

Luxorius költeményeinek indexe
a jelen kiadás, valamint Riese és Baehrens számozása alapján

	Riese	*Baehrens*			
I	287	441	VIII	294	448
II	288	442	IX	295	449
III	289	443	X	296	450
IV	290	444	XI	297	451
V	291	445	XII	298	452
VI	292	446	XIII	299	453
VII	293	447	XIV	300	454

	Riese	*Baehrens*			
XV	301	455	XLVIII	334	488
XVI	302	456	XLIX	335	489
XVII	303	457	L	336	490
XVIII	304	458	LI	337	491
XIX	305	459	LII	338	492
XX	306	460	LIII	339	493
XXI	307	461	LIV	340	494
XXII	308	462	LV	341	495
XXIII	309	463	LVI	342	496
XXIV	310	464	LVII	343	497
XXV	311	465	LVIII	344	498
XXVI	312	466	LIX	345	499
XXVII	313	467	LX	346	500
XXVIII	314	468	LXI	347	501
XXIX	315	469	LXII	348	502
XXX	316	470	LXIII	349	503
XXXI	317	471	LXIV	350	504
XXXII	318	472	LXV	351	505
XXXIII	319	473	LXVI	352	506
XXXIV	320	474	LXVII	353	507
XXXV	321	475	LXVIII	354	508
XXXVI	322	476	LXIX	355	509
XXXVII	323	477	LXX	356	510
XXXVIII	324	478	LXXI	357	511
XXXIX	325	479	LXXII	358	512
XL	326	480	LXXIII	359	513
XLI	327	481	LXXIV	360	514
XLII	328	482	LXXV	361	515
XLIII	329	483	LXXVI	362	516
XLIV	330	484	LXXVII	363	517
XLV	331	485	LXXVIII	364	518
XLVI	332	486	LXXIX	365	519
XLVII	333	487			

	Riese	*Baehrens*
LXXX	366	520
LXXXI	367	521
LXXXII	368	522
LXXXIII	369	523
LXXXIV	370	524
LXXXV	371	525
LXXXVI	372	526
LXXXVII	373	527
LXXXVIII	374	528
LXXXIX	375	529
	Epithalamium	
XC	18	208
	In Anclas	
XCI	203	382
	Versus serpentini	
XCII	37	226
XCIII	38	227
XCIV	39	228
XCV	40	229
XCVI	41	230
XCVII	42 (hiányzik)	231
	43 (ugyanaz „De Deidamia" cím alatt)	
XCVIII	44	232
XCIX	45	233
C	46	234
CI	47	235
CII	48	236
CIII	49	237
CIV	50	238
CV	51	239
CVI	52	240
CVII	53	241
CVIII	54	242
CIX	55	243
CX	56	244
CXI	57	245
CXII	58	246
CXIII	59	247
CXIV	60	248
CXV	61	249
CXVI	62	250
CXVII	63	251
CXVIII	64	252
CXIX	65	253
CXX	—	(csak cím, a vers hiányzik)
CXXI	66	254
CXXII	67	255
CXXIII	68	256
CXXIV	69	257
CXXV	70	258
CXXVI	71	259
CXXVII	72	260
CXXVIII	73	261
CXXIX	74	262
CXXX	75	263
CXXXI	76	264
CXXXII	77	265
CXXXIII	78	266
CXXXIV	79	267
CXXXV	80	268
		Fragmenta
A—F	—	547

Megjegyzések

a szöveghez és az apparatus criticushoz

Luxorius költeményeinek itt közölt latin szövege E. BAEHRENS 1882-es kiadásának szövegén alapszik (Poetae Latini Minores. Lipsiae, MDCCCLXXXII Vol. IV.). Ezen kívül döntően A. RIESE (Anthologia Latina. Lipsiae, MDCCCLXX. Vol. I.) és H. HAPP (Luxurius: Text, Kommentar, Untersuchungen. Diss. Tübingen, 1958.) szövegére támaszkodtunk. P. BURMANN és H. MEYER szövegvariánsait, továbbá N. HEINSE, J. MÄHLY, L. MÜLLER és O. SCHUBERT konjektúráit csak a legszükségesebb esetekben vettük figyelembe. A kódexek közül csupán

a Salmasianus (Parísinus 10,318) variánsaira voltunk tekintettel, egyrészt, mivel a legrégibb, másrészt, minthogy a többi és későbbi kódexekben található, s a Salmasianustól eltérő szövegváltozatokból adódó következtetéseket a kutatók már csaknem egy évszázaddal ezelőtt levonták. Így apparatust csak ott adunk, ahol Baehrens szövegétől a magunk szövege eltér, s mindig jelezzük a Salmasianus, Riese és Baehrens szövegének változatait is. Happ szöveg-variánsait, minthogy műve jelenleg még kéziratban van, mindenütt *külön* jelöljük.

Rövidítések:

S	Salmasianus	kódex
Bm	Burmann	kiadások
M	Meyer	
R	Riese	
Bh	Baehrens	
H	Heinse	recenziók
Mh	Mähly	
Mü	Müller	
Sch	Schubert	

Végül, ami a magyar fordításhoz fűzött lapalji jegyzeteket illeti. E jegyzetekben nem kívántunk egy — egyébként már nagyon aktuális — részletes kommentárt helyettesíteni, mindössze néhány értelmi nehézséget igyekszünk áthidalni, s a legfontosabb mitologémákra utalni. A cento és a kétsorosak esetében még erről is lemondtunk: hiszen az előbbinek minden sora ismert Vergilius-helyekből tevődik össze (ezeket az apparatusban adjuk), az utóbbiak viszont, ha részletesen magyaráznánk őket, egész kötetnyi mitológiai lexikont igényelnének. Ezért azt a megoldást választottuk, hogy a legfontosabb mitológiai utalásokból kislexikont állítottunk össze, s ezt a függelékben hozzuk.

Bízunk benne, hogy munkánk egy részletes kommentárt tartalmazó kiadás megjelenéséig mindenesetre hasznos lesz a klasszika-filológia számára.

Kurucz Ferenc

I.

Ad Faustum

Ausus post veteres tuis, amice,
etsi iam temere est, placere iussis,
nostro Fauste animo probate conpar,
tantus grammaticae magister artis,
quos olim puer in foro paravi
versus ex variis iocis deductos
(illos scilicet, unde me poetam
insulsum puto quam magis legendum),
nostri temporis ut amavit aetas,
in parvum tibi conditos libellum
transmisi memori tuo probandos
primum pectore; dehinc, si libebit,
discretos titulis, quibus tenentur,
per nostri similes dato sodales.
Nam si doctiloquis nimisque magnis
haec tu credideris viris legenda,
culpae nos socios notabit index:
tam te, talia qui bonis recenses,
quam me, qui tua duriora iussa
feci nescius, immemor futuri.
Nec me paeniteat iocos secutum,
quos verbis epigrammaton facetis
diverso et facili pudore lusit
frigens ingenium, laboris expers.
Causam, carminis unde sit voluptas,
edit ridiculum sequens poema.

II.

Ad lectorem operis sui

Priscos cum haberes, quos probares, indices,
lector, placere qui bonis possent modis,
nostri libelli cur retexis paginam
nugis refertam frivolisque sensibus

I. 8 puto quam magis *S* | mage quam puto *Mh* és *Bh* | puto quam magis *Happ* || **12** deinc *S* | dehinc *H, Bm, M* és *R* | deinque *Bh* | dehinc *Happ* || **13** diverso et *S* és *R* | diversos *Rh* | discretos *Happ*

I.

Faustushoz

Bátorkodtam régebbi költeményeim után, bármily vakmerő dolognak tűnik is, engedni ösztökélésednek, derék Faustus, szívünknek kipróbált, hű barátja, a grammatika mesterségének kiváló tudósa; a verseket, amelyeket egykor szinte kamaszként írogattam a forumon, tarka tréfákból merítve a témát, úgy, amint azt éppen kedvelte korunk ifjúsága, most kis könyvecskébe összegyűjtve (azokat a verseket tudniillik, melyek miatt magamat inkább ízléstelen, semmint olvasásra érdemes költőnek tartom) elküldtem neked, aki nem felejtkeztél el róluk, azért, hogy ítéld meg szíved szerint. Aztán, ha úgy tetszik majd, a verseket ellátva címekkel, melyek összefoglalják tartalmukat, add tovább hozzánk hasonló társainknak. Mert ha tanultbeszédű s szerfelett kiváló férfiak számára ezeket a verseket olvasásra méltónak tartod, e bűnjel bűntársakká tesz bennünket, téged, aki ilyen verseket derék embereknek ajánlasz, éppúgy, mint engem, aki elegendő megfontolás nélkül teljesítettem szigorú parancsodat, nem is gondolva a jövőre. Csak aztán meg ne kelljen bánnom, hogy elkövettem azokat a különféle pajkosságokat, amelyekkel az epigrammák kedélyes stílusában, nem sokat adva szeméremérzetre, szórakozott akkor még éretlen hangú s a költői munkában járatlan poétai tehetségem. Hogy pedig miért kell élvezni verseimet, okát adja a következő tréfás költemény.

II.

Művének olvasójához

Olvasóm! Ha úgyis oly sok régi könyv van birtokodban, melyeknek ismered költői értékét, s melyek remek verseiknél fogva tetszenek neked, miért bontod fel könyvecskémnek bolondozásokkal és frivol érzésekkel telezsú-

et quam tenello tiro lusi viscere?
An forte doctis si illa cara est versibus,
sonat pusillique <e> laboris scommate
nullo decoris, ambitus, sententiae,
hanc tu requiris et libenter incohas,
velut iocosa si theatra persones.

III.

Ad librum suum

Parvus nobilium cum liber ad domos
pomposique fori scrinia publica
cinctus multifido veneris agmine,
nostri defugiens pauperiem laris,
quo dudum modico sordidus angulo
squalebas, tineis iam prope perditus;
si te despiciet turba legentium
inter Romulidas et Tyrias manus,
isto pro exequiis claudere disticho:
contentos propriis esse debet locis,
quos laudis facile est invidiam pati.

IV.

Epigrammata parva quod in hoc libro scripserit

. . . . . .
si quis hoc nostro detrahit ingenio,
adtendat modicis condi de mensibus annum,
et graciles hiemis, veris et esse dies,
noverit in brevibus magnum deprendier usum:
ultra mensuram gratia nulla datur.
Hic mea concinno si pagina displicet actu,
finito citius carmine clausa silet.
Nam si constaret libris longissima multis,
fastidita forent plurima *vel vitio.

II. 6 et *S* | an *R* | set *Bh* | et *Happ* || cara *S* és *R* | rara *Bh* | cara *Happ* || 8 ambitus sententia *S* | ambitus sententiae *R* | ambitu sententia *Bh* | ambitus sententia *Happ* || 10 pernotes *S* és *R* | personent *Mh* | pervoles *Bh* | pernotes *Happ*
III. 10 debit *S* | decet *R* és *Bh* | debet *Happ*
IV. 6 altra *S* | ultra *R* | citra *Bh* | ultra *Happ* || 7 hic *S* és *R* | nec *Bh* | hic *Happ* || concinno si *S* és *R* | continuo sic *Bh* | concinno si *Happ*

folt tekercsét, amelyet még gyengécske átéléssel, újoncként követtem el? Nyilván, ha egyszer megkedvelted tudósveretű sorai miatt, s mert kicsendül belőle a fiatalos csipkelődés hangja, minden cikornya, terjengősség és eszmei tartalom nélkül, újra meg újra előveszed, s oly szívesen fogsz hozzá olvasásához, mintha vidám színdarabokat tapsolnál végig.

III.

Könyvéhez

Ha egyszer megérkezel, kicsi könyvem, az előkelők házaiba és pompás nyilvánossághoz jutsz a közkönyvtárak dobozaiban, a többi könyvek jól rendezett seregétől övezve, minthogy menekülsz házam szegénysége elől, ahol a portól bemocskolódva már régtől fogva egy szerény zugban rostokoltál, s csaknem a molyok martaléka lettél, akkor, ha majd az olvasók tömege fitymálva néz le rád a Romulus-utódok s a tyrusi ivadékok[1] sorai közt, végbúcsú gyanánt zárulj le ezzel a distichonnal: illik, hogy saját helyzetünkkel elégedettek legyünk, mi, akiknek sorsát könnyűvé teszi, hogy csupán a dicsőség miatt támadt irigységet kell elviselnünk.

IV.

Arról, hogy ebben a könyvben rövid epigrammákat írt

. . . . . ,

ha valaki e könyvecske miatt tehetségünket becsmérelné, figyelembe kell vennie, miképp kerekedik ki a hónapok korlátozott számából az esztendő, hogy mily kurta napjai vannak télnek is, tavasznak is, s akkor felismeri majd, hogy kis terjedelemben is lehet nagy haszon. A józan mértéken túl nincs bája semminek. Ezért, ha tekercsem, kecses tartalma ellenére, mégsem tetszik, rövidebbre fogva a verset egy-kettőre elhallgat. Hiszen ha a leghosszabb lenne a többi könyvek közt, legnagyobb része unalmas és kifogásolható (?) lenne.

[1] Célzás a római és afrikai szerzők műveire. Tyrusi ivadékok = karthágóiak.

V.

De piscibus, qui ab hominibus cibos capiebant

Verna clausas inter undas et lacunas regias
postulat cibos diurnos ore piscis parvulo,
nec manum fugit vocatus nec pavescit regiam;
roscidi sed amnis errans hinc et inde margines
odit ardui procellas et dolosi gurgitis,
ac suum, quo liber esset, transnatans horret mare;
sic famem gestu loquaci et *mitiori vertice*
discit ille quam sit aptum ventris arte vincere.

VI.

De apro mitissimo in triclinio nutrito

Martis aper genitus iugis inesse montium,
frangere <et> horrisonum nemus ferocius solens,
pabula porticibus capit libenter aureis
et posito famulans furore temperat minas;
nec Parios lapides revellit ore spumeo
atria nec rabidis decora foedat ungulis,
sed domini placitam manum quietus appetens
fit magis ut Veneris dicatus ille sic sacris.

VII.

De auriga Aegyptio, qui semper vincebat

Quamvis ab Aurora fuerit genetrice creatus
Memnon, Pelidae conruit ille manu.
At te Nocte satum, ni fallor, matre paravit
Aeolus et Zephyri es natus in antra puer.
Nec quisquam, qui te superet, nascetur Achilles,
dum Memnon facie es, non tamen et genio.

VIII.

In grammaticum furiosum

Carminum interpres veterumque vatum,
cum breves artem pueros docere

V. 4 margines *S* | margine *R* és *Bh* | margines *Happ*
VII. 6 dum *S* és *R* | tu *Bh* | dum *Happ*

V.

Az emberek által etetett halakról

A háznál született halacska, a királyi halastavak zárt hábjai között, kicsinyke szájával rendszeresen megköveteli napi eledelét; nem menekül s nem is retten meg a király kezétől, ha az magához csalogatja. Ám a tajtékzó szabad pataknak szélén ide-oda bolyongva viszolyogna a csalárd és mély víznek áradatától, és, ahol szabadon élhetne, saját tengerét átúszni irtózik. Az éhséget fickándozással és szelíden meghajló szolgafejjel tanulja legyőzni, amennyire ez a szakácsművészet által lehetséges.

VI.

Az ebédlőben nevelt, különlegesen szelíd vadkanról

Mars vadkanja születése óta otthonos a hegygerinceken, és a hátborzongatón zúgó rengeteget vad csörtetéssel szokta felverni; ám most aranyos csarnokokban élvezi a bő eledelt, s dühösségével felhagyva, mint jó cseléd, nem fenyegeti gazdáit. Nem szaggatja föl tajtékzó szájjal a paroszi márványborítást, s a díszes atriumot[2] nem csúfítja el hajdan durva körmeivel, hanem urának szelíd kezét nyaldossa békésen, hogy ily módon váljék még inkább méltóvá Venus áldozati oltárához.[3]

VII.

Egy egyiptomi kocsihajtóról, aki mindig győzni szokott

Jóllehet Aurora szülte, így hát istennő volt Memnon anyja, Peleus fiának keze által mégis a porba omolt.[4] Ám, téged, fiú, aki anyai ágon az Éj sarjadéka vagy, ha nem csalódom, Aeolus nemzett, és Zephyrus barlangjaiban[5] születtél. Ezért nem támad egy új Achilles, aki téged legyőzzön, mert ha külsőre Memnon vagy is, képességeidet illetőleg azonban mégiscsak több vagy nála.

VIII.

A megveszett grammatikusra

Régi versek és hajdani költők tolmácsa! Miközben azt tartják rólad, hogy írni-olvasni tanítod a kicsi fiúkat, vagy már a kamaszok is téged hallgatnak mes-

[2] Atrium = a római ház központi terme.

[3] Vagyis ily módon érdemelje ki azt a megtiszteltetést, hogy feláldozzák a szerelem istennőjének oltárán.

[4] Aurora a hajnal istennője, Memnonnak, a sötétbőrű aethiopsok legendás királyának anyja. Peleus fia, Achilles, Memnont a trójai háborúban megölte.

[5] Célzás arra, hogy a kocsihajtó olyan gyorsan száguld, mintha a szelek ivadéka volna. Aeolus = a szelek királya, Zephyrus = a langyos nyugati szél.

diceris vel te iuvenes magistrum
audiunt verbis veluti disertum,
cur in horrendam furiam recedis
et manu et telo raperis cruentus?
Non es, in quantum furor hic probatur,
dignus inter grammaticos vocari,
sed malos inter sociari Orestas.

IX.

In advocatum effeminatum

Execti species viri,
naturae grave dedecus,
usu femineo patens,
foedae cura libidinis:
cum sis ore facundior,
cur causas steriles agis
aut corrupta negotia
et perdenda magis locas?
Agnovi et video: tuo
ori quid bene credier
non vis, sed puto podici.

X.

In clamosum Pygmaeum corpore et furiosum

Corpore par querulis es vel clamore cicadis:
hinc potior, quod te tempora nulla vetant.
Dum loqueris, quaerunt cuncti, vox cuius oberret;
atque sonum alterius corporis esse putant.
Miramur, tantum capiant qui membra furorem,
cum sit forma levis, clamor et ira gravis.

XI.

In moechum, quod debriatus plorabat, cum coitum inplere non posset

Saepius futuis nimisque semper
nec parcis, nisi forte debriatus
effundis lacrimas, quod esse moechus
multo non valeas mero subactus.
Plora, ne futuas, peto, Lucine!
Aut semper bibe taediumque plange,
aut, numquam ut futuas, venena sume.

VIII. 6 cruendos *S* | cruentus *R* | verendus *Bh* | cruentus *Happ*
IX. 5 facundior *S* és *R* | secundior *Bh* | facundior *Happ*

terükként, mintha értenél az ékesszóláshoz: miért gerjedsz borzasztó dühre, és miért ragadtatod el magad annyira, hogy oly kegyetlenül, foggal-körömmel harcolsz ellenem? Amennyire féktelen dühödet meg tudom ítélni, te nem arra vagy méltó, hogy a grammatikusok közé soroljanak, hanem inkább, hogy a gaz Orestaekkal[6] összekössenek.

IX.

Az elasszonyiasult ügyvédre

Megjelenésed olyan, mint egy kappané, a természet súlyos szégyene vagy, kitárulkozol, hogy úgy élvezzenek, mint a nőket, egyetlen gondod a fajtalan érzékiség: ha egyszer a száddal többre is tudnád vinni, miért vállalsz meddő ügyeket, miért kedveled inkább piszkos s kilátástalan perek védelmét? Tudom már és látom: nem szereted, ha a szádra bíznak valamit, hanem inkább — úgy vélem — az alfeled számára kívánnád azt.

X.

A Pygmaeus-termetű,[7] lármás és dühös törpére

Zengzeted és tested egyaránt a ciripelő tücsökre emlékeztet: de ennél is tiszteletre gerjesztőbb az, hogy a te hangodat az idő múlása sem hallgattatja el. Midőn beszélsz, mindenki azt kutatja, hogy kinek a hangja ütötte meg fülét, és úgy véli, hogy másféle testből származik a zengés. Csodálkozik az ember azon, hogyan tudnak idomaid ekkora dühre gerjedni, mikor a termeted csekély, a zaj meg a harag pedig olyannyira tekintélyes.

XI.

A paráznára, aki részeg állapotban siránkozni szokott, hogy nem tud eleget tenni férfiúi kötelességének

Túl gyakran hálsz nővel, minden alkalommal kiadósan, és nem kíméled magad, máskor meg éppen részegen ontod könnyeidet, mert, sok bortól letepert parázna, már nincs erőd. Inkább sírj, Lucinus, kérlek, csak ölelkezni ne próbálj, vagy mindig igyál, és sirasd, hogy csődöt mondtál, vagy hogy soha ne kívánj többé ölelkezni, hát vegyél be mérget!

[6] Az Orestaek = harcias néptörzs Macedoniában, mely az anyja megölése után állítólag ide menekülő Orestestől vette nevét.

[7] Pygmaeus = mesebeli törpe nép Afrikában.

XII.

In spadonem regium, qui mitellam sumebat

Rutilo decens capillo
roseoque crine ephebus
spado regius mitellam
capiti suo locavit;
proprii memor pudoris,
bene conscius quid esset,
posuit cogente nullo,
fuerat minus quod illi.

XIII.

In magum mendicum

Tibi cum non sit diei panis,
magicas artes inscius inples:
ire per umbras atque sepulcra
pectore egeno titubans gestis.
Nec tua Manes carmina sumunt,
fame dum pulsus Tartara cantu
omnia turbas, aliquid credens
dare quod possit superis Pluton
pauperibus. Qui (puto quod peius)
egeas totum semper in aevum,
mage, si poscis membra perempta.

XIV.

In acceptorarium obesum et infelicem

Pondere detracto miseras, Martine, fatigas
pressura crudelis aves: pinguedine tanta
ut tu sis, frustra maciem patiuntur iniquam.
Debuerant (fateor) magis has tua pascere membra,
ut numquam possent ieiuna morte perire.

XV.

In vetulam virginem nubentem

Virgo, quam Phlegethon vocat sororem,
Saturni potior parens senecta,
quam Nox atque Erebus tulit Chaosque,
cui rugae totidem graves, quot anni,
cui vultus elephans dedit cutemque,
mater simia quam creavit arvis

XII.

A királyi heréltre, aki főkötőt öltött

A vöröses hajfürtjével tündöklő, rózsaszín üstökű, ifjú királyi herélt fejére főkötőt kötött; addigi szüzességére gondolva s tudván, mi a tisztesség, így minden kényszer nélkül adhatta oda azt, ami azelőtt kevesebbet jelentett számára.

XIII.

Az éhenkórász varázslóra

Minthogy nincs meg a betevő falatod, kontár létedre varázslással kísérletezel. Erőlködsz, hogy a halottak árnyai közt a sírokon át lépdelj, noha nyavalyás kis lelked vacog a félelemtől. Ám varázsigéidet nem veszik jónéven a holtak, midőn éhségtől hajtva az egész Alvilágot felzaklatod énekeddel, valami olyasmit remélve, amit csak Pluton[8] adhat az evilági szegényembereknek. Ha viszont már a hullákra is ráfanyalodsz, akkor (bármily kellemetlennek tartom magam is) inkább szűkölködj egész életedben.

XIV.

Az elhízott és ügyetlen solymászra

Martinus! Mikor már a húst is leszedted a szerencsétlen sólymokról, kegyetlen módon még mindig hajszolod őket: hasztalan tűrik a méltánytalan soványságot, csak azért, hogy te megőrizhesd rettenetes kövérségedet. Állítom, inkább a te húsodat kellene enniök, úgy soha még csak módjuk se lenne arra, hogy éhhalállal pusztuljanak el.

XV.

A vénecske szűz menyegzőjére

Aggszűz! Te, akit Phlegethon[9] is nővérének szólít; te Saturnus vénségénél is korosabb szüle, akit az Éj, a Sötétség és Chaos hordozott méhében; akinek annyi mély ránca van, amennyi éveidnek száma; akinek elefánt adta ajándékul bőrét és ábrázatát; akit anyja, az a vénséges-vén majom, a libyai mezőkön szült

[8] Egyedül Pluton, az Alvilág királya adhat engedélyt a holtak árnyainak arra, hogy a napvilágra jöjjenek. Ugyanakkor azonban ő a gazdagság istene is.

[9] Phlegetont, az alvilági tűzfolyamot, a szimbolikus istengenealógia a legősibb istenek és mitológiai őslények közé számította, akik közé tartozott az Éj, a Sötétség és a Chaos is. Saturnus a világ ősi aranykorának mítikus uralkodója.

grandaeva in Libycis novo sub orbe,
olim quae decuit marita Diti
pro nata Cereris dari per umbras;
quis te tam petulans suburit ardor,
nunc cum iam exitium tibi supersit?
An hoc pro titulo cupis sepulcri,
ut te condita fama sic loquatur,
quod stuprata viro est anus nocenti?

XVI.

In medicolenonem

Quod te pallidulum, Marine noster,
cuncti post totidem dies salutant,
credebam medicum velut peritum
curam febribus et manum pudicam
de pactis logicae parare sectae
aut de methodicis probare libris.
At tu fornice turpius vacabas,
exercens aliis, quod ipse possis
lenatis melius tibi puellis
scortandi solito labore ferre.
Novi, quid iubeat tuum, chirurge,
conlectos animum videre cunnos:
vis ostendere te minus virum esse,
arrectos satis est mares videre.

XVII.

In diaconum festinantem ad prandium cauponis

Quo festinus abis gula inpellente, sacerdos?
An tibi pro psalmis pocula corde sedent?
Pulpita templorum, ne pulpita quaere tabernae,
almina quo caeli, non phialas referas.

XV. 7 novo sub *S* és *R* | novissimo *Bh* | novo sub *Happ*
XVI. 12 connos *S* és *Bh* | cunnos *R* | cunnos *Happ*
XVII. 4 almina *S* | numina *R* | agmina *Bh* | almina *Happ*

a világ kezdetén; akit egykor Disnek[10] adhattak volna nőül Ceres leánya helyett az árnyak világában: miféle szemtelen tűz fűt téged alulról, most, hogy már a halál tapossa sarkadat? Vagy talán arra vágyódol sírfelirat gyanánt, hogy rólad a titkos pletyka így beszéljen: egy bűnös férfi által meggyalázott anyóka nyugszik itt?

XVI.

Egy orvos-kerítőre

Minthogy téged, bár sápadtacska vagy, Marinusunk, meghatározott számú nap elteltével mindenki üdvözöl, sokáig hittem azt, hogy mint tapasztalt orvos, a hippocratesi iskola szabályai szerint lázak gyógyítására használod agyadat és finom kezedet, vagy az orvosi szakkönyvek alapján diagnózost állapítasz meg.[11] Valójában egy örömleánynál gyalázatosabb módon töltöd idődet, másokkal gyakoroltatva azt, amit az áruba bocsátott leányoknál, a szeretkezés szokásos módján, te magad jobban el tudnál viselni. Tudom már, mi kényszeríti lelkedet arra, hogy összegyűjtött női szemérmeket nézegess: mutatni akarod, hogy náluk is kevésbé vagy férfi, s hogy téged a felizgatott férfiaknak puszta látványa is kielégít.

XVII.

A kocsmába sietőpapra

Hová igyekszel, papom, olyan sietősen, gégéd parancsától ösztökélve? Zsoltárok helyett csak nem boroskupák járnak az eszedben? A templomok szószékeit látogatnád inkább, ne pedig a csapszékeket, s ott az égi nyájakat emlegesd, s ne a serlegeket emelgesd!

[10] Dis = Plutonnak, az Alvilág királyának másik neve, akinek felesége Ceres leánya, az elrabolt Proserpina volt.

[11] Hippocrates híres görög orvos és filozófus az i. e. V. században. Iskolája inkább az elméleti orvostudomány művelője volt, míg a másik, a pragmatikus iskola inkább a gyakorlati gyógyítással foglalkozott.

XVIII.

De turre in viridiario posita, ubi se Fridamal aprum pinxit occidere

Extollit celsas nemoralis Aricia sedes,
sternit ubi famulas casta Diana feras,
frondosis Tempe cinguntur Thessala silvis
pinguia *venatu* lustra Molorchus habet.
Haec vero aetherias exit quae turris in auras,
consessum domino deliciosa parans,
omnibus in medium lucris ornata refulget
obtinuitque uno praemia cuncta loco:
hinc nemus, hinc fontes et structa cubilia cignunt
statque velut propriis ipsa Diana iugis.
Clausa sed in tanto cum sit splendore voluptas
artibus ac variis atria pulcra micent;
admiranda tuae tamen est virtutis imago,
Fridamal, et stratae gloria magna ferae.
Qui solitae accendens mentem virtutis amore,
aptasti digno pingere facta loco:
hic spumantis apri iaculo per terga retorto
frontem et cum geminis naribus ora feris;
adque ictum subita prostrata est bellua morte,
cui prius extingui, quam cecidisse, fuit:
iussit fata manus telo, nec vulnera sensit
exerrans anima iam pereunte cruor.

XIX.

De avibus marinis, quae post volatum ad domum remeabant

Felix marinis alitibus Fridamal,
felix iuventa, prosperior genio,
quem sponte poscunt aequoreae volucres!
Nec stagna grato frigida concilio
pigris strepentes gurgitibus retinent,
sed quo tuorum temperiem nemorum
monstrent, volatu praememores famulo
pro te relictam non repetunt patriam.

XVIII. 4 pinquia bene nutulus *S* | pinguia benuenti *H* | laeta cleonaeus *Bm* | pinguiaque nemeae *R* | pinguia bene nutu *Bh* | pinguia venatu *Happ* || 15 accendens *S* és *R* | accendit *Bh* | accendens *Happ*

XIX. 5 pigris *S* és *R* | privis *Bh* | pigris *Happ*

XVIII.

A díszkertben épített vártoronyról, ahol Fridamal[12] önmagát festette meg, amint éppen megöl egy vadkant

Magasra nyújtja büszke bérceit az erdős Aricia, ahol a szűz Diana[13] földre teríti cselédeit, a vadállatokat; lombos erdők övezik a thessáliai Tempét, ahol a szerencsés Molorchus neveli kövér nyájait.[14] Ez a torony viszont, mely valósággal a levegőégbe emelkedik, gyönyörű helyzeténél fogva megszerzi a visszavonultság nyugalmát gazdájának, az erdők közepén minden fényűzéssel berendezve csillog, és egyetlen helyre sűrítve minden előnyt biztosít: erről az oldalról liget, arról források és rendezett pihenőhelyek övezik, s úgy áll, akárcsak Diana maga saját hegyének gerincein. De ha ekkora ragyogás övezi is körül a gyönyör e lakhelyét és legkülönfélébb remekművek csillognak is a dicső atriumokban, mégis, a kiválóságodat megörökítő képet kell legjobban csodálnunk, Fridamal, és a vad elejtésének múlhatatlan dicsőségét. Te, aki közismert nagyszerűséged vonzerejével szinte lángra lobbantod lelkünket, méltó helyet találtál e tett lefestésére: itt a tajtékzó vadkan, amint éppen visszapattant hátáról a dárda, mellyel homlokára és kettős orrcimpájú pofájába sújtasz; ütésedre hirtelen kimúlt és földre terült a fenevad: az volt a sorsa, hogy előbb érje el a vég, mintsem összeroskadna. Fegyverrel pecsételte meg végzetét kezed, de már nem érezte a sebeket, miközben a kifelé szivárgó vérrel együtt párája is elszállt.

XIX.

A tengeri madarakról, melyek hosszas repülés után vissza szoktak térni otthonukba

Ó Fridamal, aki örvendezhetsz a tenger szárnyasainak, örvendezhetsz ifjúságodnak, — leginkább mégis annak a szerencsés adottságodnak örülhetsz, hogy a tengeri madarak önként ragaszkodnak hozzád! Nem a hűvös tenger-öblök tartóztatják őket, bár lomha örvényeiknek kedves, ahogy a madarak csapatba verődve csivitolnak, hanem hogy ligeteid kies szépségét bizonyítsák, s eszükben tartva, hogy szolgálóidként repültek hozzád, miattad nem térnek vissza többé elhagyott hazájukba.

[12] Fridamal vandál név, valószínűleg Hilderich hadvezére — lásd a bevezetést.
[13] Aricia az egyik legrégibb latiumi város Róma közvetlen közelében, erdős hegyek között, ahol Dianának, a vadászat istennőjének ősi kultuszhelye volt.
[14] Thessaliai Tempe = kies fekvésű völgy Észak-Görögországban. Molorchus legendás thessaliai vincellér, aki szállást adott a nemeai oroszlán elejtésére érkező Herculesnek.

XX.

In aurigam senem victum crimina in populo iacentem

Te quotiens victum circus, Cyriace, resultat,
crimine victores polluis et populos.
Quin visum quereris senio languente perisse,
castigasque tuae tarda flagella manus?
Et quod in alterius divulgas crimina nomen,
cur non illa magis credis inesse tibi?
Es meritis inpar, virtute, aetate relictus:
haec cum habeant alii, crimina vera putas.
Sola tamen falsis surgat tibi poena loquellis,
ut victus semper nil nisi crimen agas.

XXI.

In podagrum venationi studentem

Apros et capreas levesque cervos
incurvus rapidis equis fatigat,
tantum nec sequitur capitque quicquam.
Esse inter iuvenes cupit, vocari
Baudus, dum misero gemat dolore
et nil praevaleat. Quid ergo gestit?
Mori praecipiti furit caballo,
cum lecto melius perire possit.

XXII.

In supra scriptum, quod multa scorta habuit et eas custodiebat

Zelaris plures incurva clune puellas,
sed nulla est, quae te sentiat esse virum.
Custodis clausas, tamquam sis omnibus aptus;
est tamen internus Iuppiter ex famulis.
Si nihil ergo vales, vanum cur arrigis inguen
et facis ignavus mentis adulterium?

XX. címben: populo *S* és *R* | populos *Bh* | populo *Happ* || a 3, 4, 5, 6 sorokat *R* 5, 6, 3, 4 sorrendben közli | *Happ* megtartja a sorok rendjét, de a **3** quin és **5** et esetében visszatér *S* és *R* szövegéhez, és 3 non, **5** sed variánsokat ad

XX.

A nézőközönség közt vádaskodó, legyőzött öreg kocsihajtóra

Valahányszor vereséget szenvedsz, Cyriacus, átkaidat visszhangozza a cirkusz; váddal mocskolod a győzteseket és a nézőket egyaránt. Miért nem amiatt jajveszékelsz inkább, hogy látásod tönkrement a lankadó öregség miatt, vagy szidalmazod az ostor suhogtatására már lomha kezedet? S ahelyett, hogy másnak nevére szóló vádakat terjesztesz, miért nem látod be inkább, hogy benned van a hiba? Érdemek dolgában, minthogy életkorod s küzdeni bírásod cserbenhagyott, többé nem versenyezhetsz társaiddal; s minthogy ezek már mind máséi, te jogosnak tartod vádjaidat. Hogy hamis szájaskodásod miatt elnyerd büntetésedet: légy mindig legyőzött, valahányszor csak vádaskodol!

XXI.

A vadászattal próbálkozó köszvényesre

Vadkanokat, őzeket, könnyű lábú szarvasokat görnyedten hajszol sebes paripákon; csakhogy egynek sem ér nyomába, s egyet sem ejt el közülük. Azért áhítozik, hogy az ifjak közé számítson, s hogy Baudusnak szólítsák,[15] miközben kínzó fájdalom miatt sóhajtozik, és egészsége hajítófát sem ér. Mit kíván tehát oly nagyon? Az az őrült vágy hajtja, hogy fejjel előre bukó gebéjén haljon meg, holott az ágyban könnyebben kimúlhatna.

XXII.

A fentebb írott férfira, mert sok ágyasa volt és lakat alatt tartotta őket

Megrokkant tomporoddal több leánynál is buzgólkodol, de egy sincs köztük, aki érezné, hogy férfi vagy. Lakat alatt tartod őket, mintha valamenynyiüket el tudnád látni; még jó, hogy szolgáid között akad egy-egy házi Juppiter.[16] De ha egyáltalán nincs erőd, miért erőlteted meddő ágyékodat, s miért űzöl, tehetetlen létedre, szellemi paráznaságot?

[15] A Baudus itt nem személynév, hanem minden valószínűség szerint az ifjak beceneve.

[16] Célzás Juppiternek (= Zeusnak) a görög—római mitológiából jól ismert csábításaira.

XXIII.

In medicum inpotentem,
qui ter viduam duxit uxorem

Post tot repleta busta
et funerum catervas
ac dispares maritos,
rugosa quos peremit
fatis anus sinistris,
tu nunc, chirurge, quartus
coniunx vocate plaudis.
Sed vivus es sepultus,
dum parte qua decebat
nil contines mariti.
Iam nosco, cui videtur
nupsisse Paula rursus.
Nulli! Quid ergo fecit?
Mutare mox lugubrem,
quam sumpserat, cupivit
uxor nefanda vestem,
ut quarto eunte quintus
possit venire coniunx.

XXIV.

In pantomimam Pygmaeam, quae Andromachae fabulam
frequenter saltabat et raptum Helenae

Andromacham atque Helenam saltat Macedonia semper
et quibus excelso corpore forma fuit.
Haec tamen aut brevior Pygmaea virgine surgit
ipsius aut quantum pes erat Andromachae.
Sed putat illarum fieri se nomine talem,
motibus et falsis crescere membra cupit.
Hac spe, crede, tuas incassum decipis artes:
Thersiten potius finge, quod esse vales!

XXIII. **11** nosco *S* | iam nosco *R* | agnosco *Bh* | iam nosco *Happ* || **13** fecit *S* és *R* | fiet *Bh* | fecit *Happ* || **15** cupibit *S* és *Bh* | cupivit *R* | cupivit *Happ*

XXIII.

Az impotens orvosra, aki háromszoros özvegyet vett feleségül

Annyi felrakott máglya, kísérő gyászmenet, s a különféle férjek után, akiket a ráncos vénanyó baljós végzete elemésztett, most te tapsikolsz, orvosom, hogy a „negyedik férj" rangját elnyerted. Csakhogy élő-halott vagy, hiszen abba a testrészedbe, amelyhez illenék, semmi férfiasság nem szorult. Jól tudom, ki az, akihez Paula ismét férjhez ment. Senki! Mit csinált tehát? A szörnyeteg hitves egyszerűen a gyászruhát akarta felcserélni, amelyet a harmadik férj halála után magára öltött, hogy a negyedik távoztával jöhessen az ötödik igazi férj.

XXIV.

A törpe pantomimára, aki gyakran táncolta Andromache történetét és Helene elrablását[17]

Macedonia mindig Andromache és Helene mítoszát táncolja, s olyan hősnőkét, akiknek sudár alakja volt. Ő maga viszont kurtább egy pygmaeus szűznél, s még magának Andromachénak lábfejénél is törpébb. Mégis azt képzeli, hogy ezeknek a hősnőknek nevét viselve, ő is hozzájuk hasonlóvá válik, s megjátszott mozdulataival próbálja nagyobbaknak feltüntetni tagjait. Azzal a reménnyel, hogy magasabbnak látszol, hidd el, hiába általtod a táncművészetet: Thersitest[18] alakítsd inkább, mert ahhoz megvan minden adottságod!

[17] A pantomimák egy, a római császárkorban igen kedvelt, táncos-zenés színpadi műfajnak nőszereplői voltak. Andromache a legkiválóbb trójai hős, Hector felesége, akinek mitológiai történetét táncjáték formájában előadták, ugyanúgy, mint a világszép Helenének Paris királyfi által történt elrablását.

[18] Thersites az Iliasban szereplő, visszataszító külsejű görög harcos.

XXV.

In ebriosum nihil comedentem, sed solum bibentem

Dum bibis solus pateras, quot omnes,
Saepe nec totis satiaris horis
et tibi munus Cereris resordet
ac nihil curas nisi ferre Bacchum,
Nerfa, iam te non hominem vocabo,
sed nimis plenam et patulam lagunam.

XXVI.

De Fama picta in stabulo circi

Qualem te pictor stabulis formavit equorum,
talem te nostris blanda referto iugis.
Semper et adsiduo vincendi munera porta
his, quorum limen fortis amica sedes.

XXVII.

Aliter

Verum, Fama, tibi vultum pictura notavit,
dum vivos oculos iuncea forma gerit.
Tu quamvis toto velox rapiaris in orbe,
pulcrior hoc uno limine clausa sedes.

XXVIII.

In vicinum invidum

Zeleris nimium cur mea, Marcie,
tamquam si pereas, limina, nescio,
cum sis proximior, una velut domus,
et nostros paries dimidiet lares.
Sed gratum ferimus: talis es omnibus,
nec quemquam nisi te <vis> miserum aspici.
Contingat (quesumus numina) quod cupis,
te solum ut videas, Marcie, cum malis!

XXV. 2 horis *S* és *R* | orcis *Sch* | urnis *Bh* | horis *Happ*

XXV.

A semmit sem evő, csupán csak ivó részegesre

Minthogy egyedül megiszol annyi pohár bort, amennyit a többiek valamennyien, s gyakran az összes kancsó sem elégít ki, fitymálva nézel Ceres ajándékára[19] és másra se gondolsz, csak arra, hogy Bacchust[20] hordozhassad: Nerfa! téged már nem is embernek nevezlek, hanem csordultig telt, hasas boroshordónak.

XXVI.

A versenypálya istállójában lefestett Famáról[21]

Amilyennek téged a festő a lovak tanyáján megfestett, olyannak mutatkozz mindig, légy nyájas szívű versenyfogatunkhoz! Mindig és szakadatlanul azokhoz vidd a győzelmi díjat, akiknek házában állandó barátként tartózkodol!

XXVII.

Változat ugyanarra a témára

Fama! Igazi arcodat jól lefestette a festő, azáltal, hogy élő szemeket viselnádszerű alakod. Bárha a szél az egész földön fürgén végigröpít, mégis szebb vagy, ahogy ebbe az egy házba bezárva elüldögélsz.

XXVIII.

Az irigy szomszédra

Nem tudom, Marcius, miért irigykedsz házamra éppen úgy, mint aki megveszett, mikor oly közel vagy hozzám, mintha csak egy házban élnénk és lakásunkat nem csupán egy fal választaná szét. De hála az égnek: ilyen vagy másokkal szemben is, és senkit nem akarsz szerencsétlennek feltüntetni önmagadon kívül. Legyen úgy — adják az istenek — amint kívánod, hogy csakugyan magadat láthasd egyedül rossz körülmények között.

[19] Ceres ajándéka =a kenyér, általában az ételek.
[20] Bacchus = a bor szimbóluma, maga a bor.
[21] Fama = a hír, egyszersmind a hírnév, dicsőség istennője.

XXIX.

In gibberosum, qui se generosum iactabat

Fingis superbum quod tibi patrum genus,
nunc Iuliorum prole te satum tumens,
nunc Memmiorum Martiique Romuli,
prodesse gibbo forte quid putas tuo?
Nil ista falso verba prosunt ambitu.
Tace parentes, ne quietos mordeas:
natura nobis, unde sis natus, docet.

XXX.

De eo, qui se poetam dicebat, quod in triviis cantaret versus et a pueris laudaretur

Conponis fatuis dum pueris melos,
Zenobi, et trivio carmina perstrepis
indoctaque malis verba facis modis,
credis tete aliquid laudibus indere
famamque ad teneros ducere posteros?
Hoc nostrae faciunt semper et alites:
ni rite institues, sibila tum canunt.

XXXI.

In puellam hermaphroditam

Monstrum feminei bimembre sexus,
quam coacta virum facit libido,
quin gaudes futui furente cunno?
Cur te cepit <ita> inpotens voluptas?
Non das quod pateris facisque cunnum.
Illam, qua mulier probaris esse,
partem cum dederis, puella tunc fis.

XXXII.

Ad eum, qui per diem dormiens nocte vigilabat

Stertis anhelanti fessus quod corde, Lycaon,
exhorrens lucis munera parta dei,

XXX. 6 nostrae *S* és *R* | rosto *Bm* | notae *Bh* | nostrae *Happ*
XXXI. 5 cunnum *S* és *R* | damnum *Bh* | cunnum *Happ*

XXIX.

A púposra, aki hánytorgatni szokta nemes származását

Olyan meséket koholsz magadról, hogy őseid származása másokénál előkelőbb. Majd azzal pöffeszkedsz, hogy a Iuliusok egyik sarjától származol, majd meg azzal, hogy a Memmiusoknak, sőt, Mars fiának, Romulusnak ivadéka vagy.[22] De vajon használ-e a púpodnak az, hogy mint vélekedsz magadról? A szavak mit sem használnak költött előkelőségednek. Hallgass szüleidről, és ne sértegesd a holtakat: a természet úgyis tudtunkra adja, hogy honnét származol!

XXX.

Arról, aki magát költőnek tartja,
azért, mert verseit az utcasarkokon kántálják és a gyermekek dicsérik

Miközben a balga gyermekeknek dalt faragsz, Zenobius, verseidet az útszélén ordítozod és otromba szavakat rossz ütembe rázol, — mondd, képes vagy elhinni, hogy van valami, ami neked költői hírnevet ad, és híredet a felnövekvő nemzedékekhez továbbítja? Csakugyan, még a madaraink is állandóan ezen fáradoznak: ha nem verselsz szabályosan, akkor kifütyülnek.

XXXI.

A hermafrodita leányra[23]

Te leány! Aki a női nem kétszervű csodája vagy, akit a kényszerű élvezés annyira férfivá tesz hogy nem is örülsz ölelkezéskor izgalomba hozott lyukadnak, — miért fogott el úgy a féktelen kéjvágy? Azt a testrészedet, amelyet tőlünk elfogadsz, nem adod másnak és játszod a nőt. Ha viszont csak azt a másikat kínáltad föl, amelynek révén nőnek tartanak, legalább viselkedj leányként!

XXXII.

Az olyan emberre, aki átalussza a napot, s éjszaka van ébren

Lihegő mellel hortyogsz, Lycaon, miután elfáradtál, irtózva a fény istenének kedves ajándékától. Mert az ébrenlét idejét neked mindig a sötét éjszaka

[22] A Iuliusok és Memmiusok a legelőkelőbb római nemzetségek közé tartoztak. Romulus (és Remus) nemzője a római hősmonda szerint maga Mars hadisten volt.
[23] A hermafrodita kettős nemi természettel bíró torzszülött; első ízben — a görög mitológia szerint — Hermes és Aphrodite nászából származott ilyen élőlény, ami az elnevezést is magyarázza.

et tibi vigilias semper nox tetra ministrat:
iam scio te nostro vivere nolle die.
At si tale tibi studium natura paravit,
vivas ad antipodas; sis vel ut inde, redi!

XXXIII.

De sarcophago, ubi turpia sculpta fuerant

Turpia tot tumulo defixit crimina Balbus,
post superos spurco Tartara more premens.
Pro facinus! finita nihil modo vita retraxit,
luxuriam ad manes moecha sepulcra gerunt.

XXXIV.

Item unde supra scriptum: ubi equi circi bibebant

Crevit ad ornatum stabuli circique decorem
purior egregio reddita lympha loco,
quam cingunt variis insignia clara metallis
crispatumque super scinditur unda gradum.
Excipit hanc patuli moles miranda sepulcri,
corporibus vivis pocula blanda parans.
Nec clam sarcophagus tristis sita funera claudit,
sed laetus dulci flumine conplet equos:
fundit aquas duro sic natum marmore flumen,
falsa tamen species vera fluenta vomit.
Plaudite vos, Musae, diversaque plaudite signa,
quae circum docili continet arte decor;
et dum palmigeris post praelia tanta quadrigis
garrula victores turba resolvit equos,
praebete innocuos potus potusque salubres,
ut domino proprius gaudia currus agat.

XXXV.

In cinaedum bona sua corruptoribus dantem

Divitias grandesque epulas et munera multa,
quod proavi atque atavi quodque reliquit avus

XXXII. 2 parta dei *S* és *R* | parta diei *M* | grata piae *Bh* | parta dei *Happ* || 6 vivas ad antipodas *S* és *R* | visas antipodas *Bh* | vivas ad antipodas *Happ*

XXXIV. 7 neclam *S* | nec clam *R* | nec iam *Mh* és *Bh* | nec clam *Happ* || 9 duro signatum *S* és *R* | diro sic natum *Bh* | duro signatum *Happ*

adja: s tudom, hogy az emberek számára megszokott napfénynek már szükségét sem érzed. Ám ha a természet oltott ilyen ferde hajlamot beléd, úgy élj inkább a másik féltekén, vagy mintha onnét jöttél volna közénk, térj vissza hazádba.

XXXIII.

A szarkofágról,[24] *melyen csúf faragások voltak*

Mily sok fajtalan vétket örökített meg Balbus a sírján! Az emberek után most az alvilágot fertőzi meg ocsmány erkölcsével. Szégyen, gyalázat! Épp csak a minap befejezett életed mit sem változott: buja fényűzésedet a megbecstelenített sír most a holtak szellemei között folytatja.

XXXIV.

Mint fentebb: ahol most a cirkusz lovai isznak

Az istálló díszére és a cirkusz ékességére a híres helynél tisztábban felbuzgó vizet ad ez a kút, amelyet különféle ércekből készült csillogó szobrok öveznek, és a hab a megfordított lépcsőfok fölött fodrozik. Felfogja a kitárt sír nagyszerű kőtömege a vizet, kedvesen kínálva vályúját az élők számára. Többé nem holtakat zár magába titkon a szomorú szarkofág, hanem vidáman oltja a lovak szomját a víznek édes áradatával. A kemény márványból fakadó folyam szolgáltatja vizét, s csalóka külseje mégis valódi vízsugarat okád.[25] Tapsoljatok múzsák, és tapsoljatok, különféle szobrok, melyeket köröskörül művészi szépségű díszítés övez. És míg oly sok küzdelem után a pálmát elnyerő négyfogatútól eloldja a győztes lovakat a vidáman lármázó tömeg, nyújtsatok nekik ártalmatlan italt, felüdítő italt, hogy urának saját fogata örömet okozzon.

XXXV.

A cinaedusra,[26] *aki a csábítókra költi vagyonát*

A pazar lakomákat, a sok ajándékot s a vagyont, amiket ükapád, dédapád és nagyapád rádhagyott, csak költsd és pazarold, Becca, a világ összes fér-

[24] Szarkofág = kőből faragott sírláda.

[25] A víz — úgy látszik — a talajból fakadt, s egy valaha kriptának használt márványmedencében gyűlt össze.

[26] Cinaedus az olyan elpuhult férfiak neve, akik fajtalan szerelemben (pederasztia) lelik örömüket.

des licet in cunctos et spargas, Becca, maritos:
plus tamen ille cupit, cui dare saepe cupis.
Nescio quid miserum est, quod celas, Becca, talento
vendere debueras, si bona membra dares.

XXXVI.

De eo, qui uxorem suam prostare faciebat pro filiis habendis

Stirpe negata patrium nomen
non pater audis; pactus adulter
coniugis castae viscere aravit,
pariat spurcos ut tibi natos,
inscia, quo sint semine creti.
Fuerant forsan ista ferenda
foeda, Proconi, vota parumper,
scire vel ipsum si tuus umquam
posset adultus dicere patrem.

XXXVII.

De aleatore in pretio lenocinii ludente

Ludis nec superas, Ultor, ad aleam
nec quicquam in tabulam das nisi virginem,
spondens blanditias et coitus simul.
Hoc cur das aliis, quod poteras tibi?
Hau tablae melius praemia grata sunt,
at prodest vitium tale, quod impetras!
Si vincas, ego te non puto virginem
in luxum capere, sed mage vendere.

XXXVIII.

In nomen Aegyptii, quo equi circi infortunium capiebant

'Icarus' et 'Phaethon' Veneto nolente vocaris
atque agilis, pigro cum pede cuncta premas.
Sed tamen et Phaethon cecidit super aethera flammis,
dum cupit insolitis nescius ire plagis;
tu quoque confractis defectus in aequora pinnis,
Icare, Phoebeo victus ab igne cadis.
Digno his ergo tibi praebentur nomina fatis,
per te iterum ut pereant, qui periere prius.

jeire: mégis többre sóvárog az a férfi, akinek gyakran adni kívánsz. Nem tudom, miféle szerencsétlenség az, Becca, amit titkolsz előttünk: egész vagyont kellett adnod azért, hogy remek tagjaidat odaadhasd valakinek.

XXXVI.

A férjre, aki feleségét áruba bocsátotta, hogy gyermekei legyenek

Noha nem tudsz utódot nemzeni és nem vagy apa, mégis hallod az „apa" nevet; szűzies hitvesednek méhén utcasarkon fogott szerető gazdálkodott, hogy nejed neked zabigyerekeket szüljön, akikről maga sem tudja, hogy milyen magból keletkeztek. Ocsmány kívánságodat valamelyest még csak el lehetne viselni, ha legalább nevelt gyermeked valaha is megismerhetné vagy megnevezhetné tényleges apját.

XXXVII.

A kerítés díját tétként feltevő kockajátékosra

Játszol, de nem nyersz a kockajátékban, Ultor, semmit sem, s tétként mindig egy-egy szűzet teszel a táblára, reményt nyújtva a leány kedvességének elnyerésére, sőt bájainak birtokolására is. Miért engeded át másoknak azt, amit magad is élvezhettél volna? Nem az ostáblán szerzett nyereség a vonzóbb számodra, hanem az, hogy a bűnös üzérkedés, amelyet folytatsz, hasznot hajt neked. Hiszen ha te nyersz, meggyőződésem szerint nem gazdagítani kívánod a szűzet, hanem még inkább eladni.

XXXVIII.

Az egyiptomi nevére,
akivel gyakran szerencsétlenül jártak a cirkusz lovai

„Icarus"-nak és „Phaethon"-nak neveznek téged,[27] bármennyire prüszkölj is miatta a Kék-párt, és „Serény"-nek, bár trampli talpaddal mindent letiporsz. De még Phaethon is lezuhant a nap tüze miatt a levegőég magasából, midőn kontár létére járatlan csapáson vágyott áthaladni. Téged is cserben hagynak majd összetört szárnyaid, Icarusom, s a tengerbe zuhansz, Phoebus tüzétől legyőzetve. Méltán becéznek hát az említett végzetet felidéző nevekkel, hogy általad újra elpusztulhassanak azok, akik már hajdan elpusztultak egyszer.

[27] Icarus és Phaeton = mitológiai hősök, mindketten „repülés" közben vesztették életüket; Icarus tengerbe zuhant, mikor szárnytollainak viaszkötése napközelben megolvadt, Phaeton pedig, kölcsönvéve atyjától, Heliustól a nap tüzes szekerét, túl közel hajtott a földhöz, mire Zeus villámával sújtotta. Phoebus = a nap istenének mellékneve. A Kék-pártot illetőleg lásd a 29. jegyzetet.

XXXIX.

De Romulo picto, ubi in muris fratrem occidit

Disce pium facinus: percusso, Romule, fratre
sic tibi Roma datur; huius iam nomine culpat
nemo te c<a>edis, murorum si decet omen.

XL.

De eo, qui amicos ad prandium clamabat, ut plura exposceret xenia

Gaudeo, quod me nimis ac frequenter
ambitu pascis, Blumarit, superbo.
Unde sed pascor? Mea sunt per omnes
sparsa convivas bona. Nec volebam,
pasceres quemquam peteresque mecum,
ne tibi quicquam detur, unde pascas.
Hoc tamen sed si vitio teneris,
me precor numquam iubeas vocari.

XLI

De auriga lato frequenter cadente

Pascasium aurigam populi fortem esse fatentur;
ast ego non aliud, quam torpida membra notavi
inflatumque caput papulis et amicta ruinis
brachia, quae numquam recto moderamine frenant;
mox cadit et scandit, rursum cadit, inde resurgit
et cadit, ut miseris frangantur crura caballis:
non iste humano dicatur semine natus,
hunc potius gryphum proprium vocet Africa circo.

XLII

De laude aurigae prasini

Iectofian prasino felix auriga colore,
priscorum conpar, ars quibus ipsa fuit,
suetus equos regere <et> metas lustrare quadrigis
et quocumque velis ducere frena manu;
non sic Tantalides humero stat victor eburno:
una illi palma est, at tibi multa manet.

XXXIX.

A festett Romulusról, amint a falaknál megöli testvérét

Lásd az isteneknek tetsző bűntettet: testvéredet lesújtva, ó Romulus, így lesz a tiéd Róma; ennek a gyilkosságnak nevében azonban már senki nem vádol téged, hiszen jól illik a falak jövendő végzetéhez (?).

XL.

Arra, aki barátait vendégségbe szokta hívogatni, hogy minél több ajándékra tegyen szert

Örvendek, hogy oly szerfelett gyakran látsz vendégül, ó Blumarit, megvesztegető fényűzéssel. Csakhogy miből is szoktál megvendégelni? Az én javaimat osztogattad szét összes vendégeid között. Mert sohasem állhattam meg, bárkit vendégeltél és hívtál is meg velem együtt, hogy ne kapj valami ajándékot, amiből vendégeskedhess. Mindazonáltal nagyon kérlek, hogy ha ennek a hibádnak továbbra is rabja maradsz, engem sohase hívass meg többé lakomára.

XLI

A gyakorta kizuhanó, pöffeszkedő kocsihajtóra

Pascasiusról, a kocsisról azt mondja a nép, hogy bátor ember; ám én semmi mást nem vettem rajta észre, mint merev mozgású tagjait, daganatoktól puffadt fejét és esések nyomaival borított karjait, melyek nem fogták helyesen soha a gyeplőt. Kizuhan, aztán felkapaszkodik, ismét esik és újra fölkel, aztán megint esik, hogy szinte összetöri a szerencsétlen gebék lábszárát. Ez a kocsis, azt mondják, nem emberi magból született, inkább Afrika nevezhetné a maga cirkuszi griffjének.[28]

XLII

A zöld mezes kocsihajtó dicsérete[29]

Iectofian, a zöld mezében szerencsés kocsihajtó, aki méltó a sportág fortélyait legjobban ismerő elődeihez lóversenyeken szokott hajtani, négyesfogatával elszáguldva a méták körül,[30] s tetszésed szerint irányítva a lovak zabláit. Nem áll ily szilárdan kocsijában még az elefántcsont vállú győztes Tantalus-fi sem:[31] neki egyetlen győzelmi díj jutott, ám rád még számos diadal vár.

[28] A griff mesés ókori állat, oroszlántesttel, madárfejjel és szárnyakkal; állítólag a lovak dühödt ellensége.

[29] A kocsihajtók a cirkuszi játékokon zöld vagy kék mezben léptek fel; ennek alapján a közönség megoszlott a „zöldek" és „kékek" pártja közt, aminek Luxorius idejében már vallási és politikai jelentősége is volt.

[30] Méták azok a cirkuszban felállított oszlopok, amelyeket a kocsiversenyek alkalmával a versenyzőknek többszörösen meg kellett kerülniük.

[31] Tantalus Pelopsot, kiskorú fiát feltálalta az isteneknek. Azok észrevették a cselt, és nem nyúltak hozzá; egyedül Demeter ette meg vállának egy darabját, amelyet aztán az istenek elefántcsonttal pótoltak. A vers arra a legendás kocsiversenyre céloz, melynek során Pelops legyőzte Oenomaus királyt, s így elnyerte leánya, Hippodamia kezét.

XLIII

In eum, qui foedas amabat

Diligit informes et foedas Myrro puellas;
quas aliter pulcro viderit ore, timet.
Iudicium hoc quale est oculorum, Myrro, fatere,
ut tibi non placeat Pontica, sed Garamas!
Iam tamen agnosco, cur tales quaeris amicas:
pulcra tibi numquam, sed dare foeda solet.

XLIV.

De simiis canum dorso inpositis

Reddita post longum Tyriis est mira voluptas,
quem pavet, ut sedeat simia blanda canem.
Quantum magna parant felici tempora regno,
discant ut legem pacis habere ferae!

XLV.

De partu ursae

Lambere nascentis fertur primordia prolis
ursa ferox, placido dum facit ore genus:
expolit informes labris purantibus artus
et pietas subolem rursus amore creat;
ut rite e trunco formatur corpore signum,
dum sculpendo facit crescere membra faber.
Officium natura suum permisit amanti:
formam post uterum lingua magistra parit.

XLVI.

De laude horti Eugeti

Hortus, quo faciles fluunt Napaeae,
quo ludunt Dryades choro virente,
quo subit teneras Diana Nymphas,
quo Venus roseos recondit artus,
quo fessus teretes Cupido flammas
suspensis reficit liber pharetris,
quo se *Laconides* ferunt puellae,
cui numquam minus est amoena frondis,
cui semper redolent amoma verni,

XLVI. 7 quos elaconides *S* | sese aonidae *Bm* | ferunt se heliconides *Mü* | se laconides *R* | se acidaliae *Bh* | se laconides *Happ*

XLIII

A rút nők szeretőjére

Myrro mindig a rossz alakú és a csúf lányok közül válogat magának; akiket viszont szép arcúnak lát, azoktól megrémül. Myrro! Hogy milyen ítélőképességgel rendelkezik szemed, az kitűnik abból, hogy a pontusi nőt nem találod megfelelőnek, csak a szerecsenre vadászol. Most már kezdem sejteni, miért jársz az ilyen csúf szeretők után: a szépje sohasem szokott adakozni neked, legföljebb csak a rútja.

XLIV.

A kutyák hátán lovagoló majmokról

A tyrusiaknak[32] hosszú idő után megadatott az a kivételes szórakozás, hogy a szelídített majom meglovagolja a számára félelmetes kutyát. Mennyivel nagyobb idők beteljesedése várható e boldog királyságban, amelyben a béke törvényét meg kell tanulniuk még a vadállatoknak is.

XLV.

A medve születéséről

Azt mondják, hogy a vad medve addig nyalogatja világra jött magzatának idomait, míg boccsá nem formálja sima szájával. A formátlan tagokat az ajkak fürdőjében kisímítja, és természet adta anyai ösztöne még egyszer szerelemmel megszüli az utódot, mint ahogy a kivágott fatörzsből annak rendjemódja szerint formálódik a szobor, miközben a mester vésője nyomán kinőnek végtagjai. Saját kötelességét a természet rábízta a szerető szülőre: az anyaméh után a mesteri nyelv hozza létre az ivadék végleges formáját.

XLVI.

Eugetus kertjének dicsérete

Ez a kert, amelyben fürge patakok csörgedeznek; ahol viruló csapatban dryasok játszanak; ahol a zsenge nimfákat meglátogatja Diana; ahol rózsásszép tagjait megpihenteti Venus; ahol a fáradt Cupido, letéve alácsüngő puzdráját, újra éleszti fáklyáinak finom tüzét, s ahol elébe járulnak a laconiai leányok[33]; kedvéért örökös a lombok kies virulása, szüntelen illatoznak a tavasz

[32] Tyrusiak = lásd az 1. jegyzetet.
[33] Laconiai leányok = homályos célzás, a szöveg olvasása sem egyértelmű.

cui fons perspicuis tener fluentis
muscoso riguus salit meatu,
quo dulcis avium canor resultans

*
* *

quidquid per Tyrias refertur urbes,
hoc uno famulans loco subaptat.

XLVII.

De tablista furioso quasi tesseris imperante

Ludit cum multis Vatanans, sed ludere nescit,
et putat imperio currere puncta suo.
Sed male dum numeros contraria tessera mittit,
clamat et irato pallidus ore fremit.
Tum verbis manibusque furens miserandus anhelat,
de solitis faciens proelia vera iocis.
Effundit tabulam, mensam, subselia, pyrgum
perditaque Harpyacis aera rapit manibus.
Hic si forte unam tabulam non arte sed errans
vicerit aut aliam, nil bene dante manu,
mox inflat venas et raucida guttura tendit
plusque furit vincens, quam superatus erat.
Iam non huic ludum sapientum calculus aptet
. . . . . .

XLVIII.

De venatore picto in manibus oculos habente

Docta manus saevis quotiens se praebuit ursis,
numquam fallentem tela dedere necem.
Hinc etiam digitis oculos pictura locavit,
quod visum frontis provida dextra tulit.

XLIX.

Aliter unde supra

Venatori oculos manibus pictura locavit
et geminum egregia lumen ab arte manet.
Hic quocumque modo venabula fulgida pressit,
signatum veluti contulit exitium.
Naturae lucem vicerunt fortia facta:
iam visus proprios coepit habere manus.

balzsamok, s a könnyed forrás fickándozva fröcsköli vizét mohos medrében; s ahol visszhangzik a madarak édes éneke

*
* *

amit csak az afrikai városok nyújtani tudnak, mindaz ennek az egy helynek szépítésére szolgál.

XLVII.

A kockák fölötti uralmat beképzelő, őrült játékosról

Sok emberrel játszik Vatanans, de nem ért a játékhoz, és azt gondolja, hogy az ő akarata szerint perdülnek a pontok. De ha rosszul veti a számot az ellenségesnek mutatkozó kocka, kiabál, és dühös szájával sápadtan hörög. Majd átkozódik és őrjöngve hadonászik, szánandóan liheg, s valódi háborúvá növeszti a szokásos szórakozást. Szétszórja a széket, az asztalt, a poharat meg az ostáblát, és az elvesztett pénzt hárpia kezekkel ragadja magához. Ha viszont véletlenül, nem ügyessége miatt, de tévedésből megnyer egy és más játszmát, bár a keze semmire sem jó: akkor aztán fölfújja magát, rekedt gégéjét megfeszíti, és győztesként még jobban tombol, mint amikor veszített. Számára már nem a bölcsek szórakozását szolgálja a számokat jelző kocka . . .

XLVIII.

Az ujjain is szemeket viselő vadász festett képéről

Valahányszor dühös medvékkel szállt szembe e mesteri kéz, mindig biztos halált okoztak fegyverei. Ezért festett a vadász ujjaira is szemeket a festő, mert hiszen szemének látóképességét pótolta magától célzó jobb keze.

XLIX.

Változat az előbbi témára

A vadásznak szemeket festett kezeire a festő, s kettős fényüket megörökítette kiváló művészetével. Mert bárhogyan is markolta meg villámló vadászgerelyeit, a célba vett vadállat sorsa megpecsételődött. Természettől kapott szeme fényét felülmúlták a vitéz vadásztettek: keze már-már saját látási képességgel rendelkezett.

L.

In aurigam effeminatum numquam vincentem

Procedis, Vico, nec tamen praecedis,
et quam debueras tenere partem,
hac mollis misero teneris usu.
Umquam vincere possis ut quadrigis,
corruptor tibi sit retro ponendus.

LI.

De paranympho delatore, qui se ad hoc officium omnibus ingerebat

Hermes cunctorum thalamos et vota pererrat,
omnibus ac sponsis pronubus esse cupit.
Hunc quisquam <cum> forte velit contemnere dives,
mox eius famam rodit iniqua serens.
Nec tutum obsequium: notis famulatur amicis,
indicet ut potius, quae videt, ille nocens.
Non sua sortitur, te qui facit auspice vota,
sed tua; cui multum conferet, ut taceas.

LII.

De funere mulieris formosae, quae litigiosa fuit

Gorgoneos vultus habuit Catucia coniunx;
haec dum pulcra foret, iurgia saepe dabat.
Fecerat atque <eadem> semper rixando maritum,
esset ut insano iste timore tacens;
et quotiens illam trepido cernebat amore,
haerebat, tamquam vera Medusa foret.
Defuncta est tandem, haec iurgia ferre per umbras
cumque ipsa litem reddere Persephone.

LIII.

De duobus, qui se conpedibus, quibus vincti erant, cecíderunt

Conpedibus nexi quidam duo forte sedebant
criminis ob causam carceris ante fores.
Hi secum subitae moverunt iurgia rixae;
ebrietatis opus gessit iniqua fames.

LI. 5 notis famulatur amicis *S* és *R* | votis famulatur amicus *Bh* | notis famulatur amicis *Happ*

L.

A sohasem győző, elasszonyiasult kocsihajtóra

Kiállasz ugyan a porondra, Vico, de mégsem kerekedsz versenytársaid fölé, mert azt a testrészedet kellene szilárdan tartanod, amely miatt szerencsétlen szenvedélyednek elpuhult rabszolgája vagy. Hogy valamikor is győzni tudj négyfogatúddal, férfiszeretődet kell a jövőben hátad mögé állítani.

LI.

A besúgóról, aki a vőfély tisztségére pályázik minden esküvőn

Hermes minden házasságkötésre és esküvőre eljár, és arra vágyik, hogy minden eljegyzésnek vőfélye legyen. Ha valamelyik gazdag ember mellőzni akarná netán, annak jóhírét csakhamar kikezdené, rágalmakat terjesztve róla. Nem tiszta dolog az ő vőfélyi szolgálatkészsége: kész cselédje lenni előkelő barátainak, hogy aztán rosszmájúan kifecseghesse mindazt, amit náluk tapasztalt. Hermes! Nem a saját hasznára cselekszik az, aki téged hív vőfélyül, mikor esküvőt tart, hanem a tiédre; sok mindent meg kell majd tennie neked, azért, hogy befogd a szád.

LII.

A csinos, de házsártos asszony sírjáról

A hitvesnek, Catuciának gorgói arcvonásai voltak; amilyen szép volt, épp oly gyakran tette férjével is, állandóan zsörtölődve, úgy, hogy szegény a tébolyult félelemtől megnémult; s valahányszor remegő vágyakozással rápillantott nejére, megtorpant, mintha valódi Medusára nézett volna.[34] Végre meghalt, hogy a holt lelkek közt tovább civódjon, s magával Persephonéval folyassa a perlekedést.[35]

LIII.

Két emberről, akik azokkal a bilincsekkel ölték meg egymást, amelyekkel megvasalták őket

Két fogoly ült megbilincselve történetesen a börtön ajtaja előtt, bírói vizsgálatra várva. A foglyok egymás közti vitája hirtelen veszekedéssé fajult: tűrhetetlen éhségük adta indítékát szinte részeg mámorban elkövetett tettük-

[34] Gorgói arcvonások = célzás Medusára, a mitológia mesés szörnyetegére, a három Gorgo egyikére, akinek félelmes tekintetétől mindenki kővé meredt.
[35] Persephone = Poserpina, lásd a 10. jegyzetet.

Nec caedem pugnis aut calcibus egit uterque:
vincla illis telum, vincla fuere manus.
Nemo truces posthac debet pavitare catenas,
si reus e poenis ingerit arma suis.

LIV.

De causidico turpi, qui concubam suam Charitem vocabat

Esset causidici si par facundia nervo,
impleret cuncti viscera negotii.
Et tamen invigilat causis, quae crimina pandunt,
dum Veneris famulam iure Priapus agit.

LV.

In ministrum regis, qui alienas facultates vi extorquebat

Bella die nocteque suis facit Eutychus armis
divitias cunctis e domibus rapiens.
Huic si forte aliquis nolit dare sive repugnet,
vim facit et clamat, regis habenda, nimis.
Quid gravius hostis, fur aut latrunculus implet,
talia si dominus atque minister agit?

LVI.

De eodem aliter

Cum famulis telisque furens penetralia cuncta
Eutychus inrumpit divitiasque rapit.
Hunc nullus vetat ire parens, non forsan amicus:
deterior precibus redditus ille meat.
Quae sunt ergo manus aut ferrea tela ferenda,
quisve aries talem quodve repellat opus?
Huic si nemo potest ullas opponere vires,
obvia sint illi fulmina sola dei!

LVII.

In eum, qui cum senior dici nollet, multas sibi concubas faciebat et horrebat canos capillos

Accusas proprios cur longo ex tempore canos,
cum sis phoenicis grandior a senio,

LIV. 3 ut *S* | at *R* és *Bh* | at *Happ* || 4 fabula *S* | famulum *Bm* | famulam *R* | tabulas *Bh* | famula *Happ*

nek. Egyikük sem gyilkolt ököllel, vagy kövekkel: a béklyó vált fegyverré, a béklyó cselekedett kezük helyett. Senkinek sem kell eztán már rettegve félnie a durva rabláncoktól, ha azokat a vádlott bosszúállás céljara fegyverként is használhatja.

LIV.

A csúf ügyvédre, aki a szeretőjét Charisnak hívta

Ha ügyvédünk ékesszólása megközelítené férfias keménységét, úgy hivatását hiánytalanul betöltené. Mégis peres ügyek miatt virraszt egész éjszaka, melyekből az elkövetett tettek indítékai feltárulnak, miközben Priapus teljes joggal üzekedik „Venus szolgálójá"-val.[36]

LV.

A király tisztviselőjére,
aki a más vagyonát erőszakkal szerezte meg magának

Éjjel-nappal hadakozik Eutychus a fegyvereivel, minden házból elrabolva az ott talált értékeket. Ha valaki netalántán nem akarja odaadni kincseit, vagy ellene szegül, erőszakhoz folyamodik, és fennhangon azt kiabálja, hogy ez a király akarata. Követhet-e el súlyosabb gaztettet az ellenség, a tolvaj, vagy akár a zsivány, ha az úr és szolga egyaránt ilyesmiket visz véghez?

LVI.

Változat ugyanarra a témára

Szolgákkal és fegyverekkel tombolva tör be minden ház belsejébe Eutychus és kincseket rabol. Sem szülő, sem barát nem tudja feltartóztatni: a könyörgő szavak hallatára még inkább megvadulva megy a maga útján. Ugyan miféle csapatok, vagy fegyverek kellenének ide, miféle faltörő kosra vagy erődítményre volna szükség, hogy elkergessék ezt az embert? Ha senki nem tud vele szembe valamiféle védelmet állítani, legalább az isten villámai állnának útjába!

LVII.

Aki nem akarta, hogy öregnek mondják,
s ezért több nőt ágyasává fogadott és irtózott ősz hajától

Miért kell hosszú életkorod miatt megőszült fürtjeidet gyalázattal illetned, mikor a phoenix-madár vénsége[37] után mindjárt a te korod esik legsúlyo-

[36] Charis = Venus kíséretének tagja; Priapus = a kertek és mezők — fajtalanságáról is híres — obszcén védőistene.

[37] A phoenix mesés madár, mely ötszáz évenként elégeti magát, de hamvaiból mindig újra éled.

et quotiens tardam quaeris celare senectam,
paelicibus multis te facis esse virum?
Incassum reparare putas hac fraude iuventam;
harum luxus agit, sis gravis ut senior.

LVIII.

Item in supra scriptum, quod se mori numquam diceret

Quantum tres Priami potuissent vivere mundo
aut quantum cornix atque elephans superest,
tantam dum numeres longaeva aetate senectam,
te numquam firmas Tartara posse pati
et credis Lachesim numquam tua rumpere fata
aeternoque putas stamine fila trahi.
Quamvis tarda, tibi veniet mors ultima tandem,
cum magis oblitus coeperis esse tui.
Nam poena est potius morbis producere vitam;
quod non semper habes, tristius esse diu est.

LIX.

Epitaphion de filia Oageis infantula

Heu dolor, ut magnis semper mors invida fatis,
quae teneros artus inimico sidere mergit!
Damira hoc tumulo regalis clauditur infans,
cui vita innocua est quarto dirupta sub anno,
quam facile offuscant iucundum tristia lumen.
Nemo rosam albentem, fuerit nisi quae bona, carpit.
Haec parvam aetatem cuncta cum laude ferebat:
grata nimis specie, verecundo garrula vultu
naturae ingenio modicos superaverat annos;
dulce loquebatur, quidquid praesumpserat ore
linguaque diversum fundebat mellea murmur,
tamquam avium verna ire solet per tempora cantus.
Huius puram animam stellantis regia caeli
possidet et iustis inter videt esse catervis.
At pater Oageis, Lybiam dum protegit armis,
audivit subito defunctam funere natam.
Nuntius hic gravior cunctis fuit hostibus illi,
ipsaque sub tali flevit Victoria casu.

LX.

De amphitheatro in villa vicina mari fabricato

Amphitheatrales mirantur rura triumphos
et nemus indigenas cernit adesse feras.

LVII. 6 aut senios *S* | ut senior *Mü* és *R* | ut senio *Bh* | ut senior *Happ*

sabban a latba? S valahányszor eltitkolni igyekszel a lomha öregséget, nagy számú ágyasoddal igyekszel bizonyítani, hogy még mindig férfi vagy? Hiába gondolod azt, hogy ezzel az öncsalással megújítod ifjúságodat: ezeknek a nőknek tobzódása csak azt eredményezi, hogy a gondoktól még öregebb lész.

LVIII.

Változat a fentebbi férfiú témájára, aki kijelentette, hogy sohasem hal meg

Amekkora kort csak három Priamus érhetett volna[38] meg e földön, vagy amennyi ideig a varjú és az elefánt életben marad, oly hosszú öregséggel számolsz te is, kivételesen nagy életkorodra hivatkozva, és közben azt erősítgeted, hogy sohasem kell elszenvedned az Alvilág gyötrelmeit. Abban a hitben élsz, hogy Lachesis sosem szakítja el életed fonalát,[39] mert örökké tartó szálból fonódik. De azért persze, ha késve is, végtére csak eljön hozzád a halál, mikor majd lassanként lemondsz önmagadról. Mert inkább büntetés lenne, hogy betegségekkel küzdve éld tovább az életedet; nincs szomorúbb dolog, mint ha sokáig tart az, ami nem lehet örökre a tiéd.

LIX.

Sírvers Oageis[40] kicsi leánykájáról

Jaj fájdalom! A nagyszerű életre hivatott emberi sorsot mindig irigyli a halál, aki a zsenge, ifjúi testet egy ellenséges csillagzat megjelenésével a semmibe süllyeszti! Ez a sír zárja magába Damirát, a fejedelmi gyermeket, akinek ártatlan élete oly hirtelen megszakadt negyedik évéhez közel, mint amilyen könnyen homályosítja el a kedves fényt a komor sötétség! Senki sem szakítja le a fehérlő rózsát, csak ha kellemes. Ő pedig rövid életének éveit minden dicséretet megérdemelve töltötte el: módfelett kellemes külsejű, szemérmes arcú, csacska leányka volt, vele született képességeinél fogva felülmúlta nagyon is csekély éveinek számát; édesen szólt, bármit vett szájára, mézízű nyelve úgy csorgatta a sokszínű susogást, mintha csak a madarak éneke zengne tavasz idején. Színtiszta lelkét a csillagos ég királyi palotája őrzi most, és ott látja az igazak seregében. Ám atyja, Oageis, míg fegyvereivel Libyát oltalmazta, aközben hallotta meg, hogy hirtelen halállal meghalt leánygyermeke; számára ez a hír minden ellenségnél nyomasztóbb volt, és ekkora sorscsapás alatt a Győzelem is elsírta magát.

LX.

A tengerparti községben épített amphitheatrumról

Amphitheatrumi győzelmeket csodál a falu lakossága, és a liget is észreveszi, hogy ismeretlen vadállatok szerepelnek a porondon. A szántáshoz szokott

[38] Priamus a trójaiak agg királya, az Ilias egyik legöregebb szereplője.
[39] Lachesis a három Parca egyike; ő az, aki az emberek életfonalát elszakítja.
[40] Oageis (Oagees?) Hilderich vandál király (523—530) hadvezére. Lásd a bevezetést.

Suetaque arando novos agrestis turba labores
nautaque de pelago gaudia mixta videt.
Fecundus nil perdit ager, plus germina crescunt,
dum metuunt sontes hic sua fata ferae.

LXI.

De sigillo Cupidinis aquas fundentis

Igne salutifero Veneris puer omnia flammans
pro facibus propria arte ministrat aquas.

LXII.

De Neptuno in marmoreo alveo aquas fundente

Quam melior, Neptune, tuo sors ista tridente est:
post pelagus dulces hic tibi dantur aquae!

LXIII.

De puteo cavato in monte arido

Hunc quis non credat ipsis dare Syrtibus amnes,
qui dedit ignotas viscere montis aquas?

LXIV

De aquis calidis Cirtensibus

Ardua montanos inter splendentia lucos
culmina et indigenis nunc metuenda feris,
quae deserta prius soli nemus acra tenebat
tetraque inaccessam sederat umbra viam:
qua vos laude canam quantoque in carmine tollam,
In quibus extructa est atque locata salus?
Hic etiam ignotus tepet ad praetoria fervor
plenior et calidas terra ministrat aquas.
[Quis sterilem non credat humum? Fumantia vernant
pascua, luxuriat gramine cocta silex.]
Innocuos fotus membris parit intima tellus
naturamque pio temperat igne calor.
[Et cum sic rigidae cautes fervore liquescant,
contemtis audax ignibus herba viret.]

LXIV. cimben: cernensibus *S* | cirnensibus *R* és *Bh* | cirnensibus *Happ*

paraszti tömeg újszerű küzdelmeket bámulhat, s a tengeri hajós szívderítő, változatos látványosságot. A termékeny föld semmit sem veszít emiatt, sőt még több rügy hövekszik, miközben a rájuk váró sorstól reszketnek az ártalmas vadállatok.

LXI.

A vizet locsoló Cupido-szobrocskáról

Venusnak szerelmi üdvöt hozó tüzével mindent lángba borító fia a fáklyák helyett itt egyéni módon szolgáltatja a vizet.[41]

LXII.

A márványmedencében vizet locsoló Neptunusról

Neptunus! Mennyivel többet ér háromágú szigonyodnál az a sors, amely most jutott neked: a tenger után itt az édesvizek feletti uralom lett osztályrészed.[42]

LXIII.

A kopár hegyen ásott kútról

Ki ne hinné el, hogy magukban a Syrtisekben is patakokat fakaszthat az a férfi, aki ennek a hegynek a méhéből senki által nem sejtett vizeket fakasztott?

LXIV

Cirta melegforrásairól[43]

Ó erdős bércek közt emelkedő fényes, meredek hegycsúcsok, melyek most már a bennszülött vadállatok számára is félelmetesek vagytok, melyeknek azelőtt napfényt sosem látott szirtjeit rengeteg erdő borította s fekete árnyék telepedett a járatlan utakra: milyen dicsérettel s minő verssel magasztaljalak benneteket, abból az alkalomból, hogy közöttetek fölépültem és helyreállt az egészségem? Itt, a tiszttartói lak közelében langyossá szelídül s ismeretlen a hőség, és bőven ontja a föld az ásványos, forró vizeket. [Ugyan ki hinné, hogy nem terméketlen a föld? Pedig élnek a párolgó mezők, és fűben tobzódik a fölperzselt szikla.] A test számára üdítő borogatást nyújt a föld belseje, s jóindulatú hővel mérsékli természetes tulajdonságát a meleg. [Így aztán; mikor a szilárd szirtek is szinte olvadoznak a melegtől, nem törődve a tüzekkel, vakmerőn zöldell a fű.]

[41] A *propria arte* (egyéni módon?) kifejezés lefordíthatatlan. Valószínű, hogy egy szökőkút közepén álló, pisilő gyermekként vízsugarat kibocsátó Cupido-szoborról van szó.

[42] Célzás a sós tenger istenére, a háromágú szigonnyal ábrázolt Neptunusra, akinek szobra egy édesvizű medencében volt felállítva.

[43] Cirtenses aquae = Cirta melegforrásai Afrikában, Karthágó közelében. Lásd a bevezetést.

LXV.

De sententiis septem philosophorum

Solon praecipuus, fertur qui natus Athenis,
finem prolixae dixit te cernere vitae.
Chilon, quem patria egregium Lacedaemona misit,
hoc prudenter ait, te ipsum ut cognoscere possis.
Ex Mytilenaeis fuerat que Pittacus oris,
te, ne quid nimis ut cupias, exquirere dixit.
Thales ingenio sapiens Milesius acri
errorem in terris firmat non caelitus esse.
Inde Prienaea Bias tellure creatus
plures esse malos divina voce probavit.
Urbe Periander genitus, cui fama Corintho est,
omnia constituit tecum ut meditando revolvas.
Cleobolus, proprium clamat quem Lindia civem,
omne, inquit, magnum est, quod mensura optima librat.

LXVI.

De Ianuario mense

Lucifer annorum et saeclis, o Iane, secundus
. . . . . .
tu rota certa tui; *tecum* sine fine laboris
itque reditque tibi, quidquid in orbe venit.
Omnia perpetuis praecedis frontibus ora;
quaeve olim venient quaeve fuere vides.

LXVII.

De Olympio venatore Aegyptio

Grata voluptati species et causa favoris,
gratior innumeris, venator Olympie, palmis.
Tu vere nomen membrorum robore signas,
Alcides collo, scapulis, cervice, lacertis,
admirande, audax, velox, animose, parate.
Nil tibi forma nocet nigro fuscata colore:
sic ebenum pretiosum atrum natura creavit,
purpura sic magno depensa in murice fulget,
sic nigrae violae per mollia gramina vernant,
sic tetras quaedam conmendat gratia gemmas,
sic placet obscuros elephans inmanis ob artus,
sic turis piperisque Indi nigredo placescit;
postremum tanto populi florescis amore,
foedior est quantum pulcher sine viribus alter.

LXV. 6 te ne *S* és *R* | tu ne *Bm* és *Bh* | te ne *Happ*

LXV.

A hét bölcs szentenciái[44]

Solon, a kiváló, aki — úgy mondják — Athénben született, azt állította, hogy csak a végén láthatod meg, szerencsés volt-e az életed. Chilon, akit hazája a dicső Spártába küldött, az mondja bölcsen, hogy igyekezz megismerni önmagadat. Pittacus, aki a mytilenei partokról való volt, azt mondta, arra kell törekedned, nehogy túlságosan kívánj valamit. Thales, az éleseszű miletusi bölcs azt hirdeti, hogy a tévedés a földön nem az égből származik. A prienei földből sarjadt Bias pedig azt bizonyította isteni szóval, hogy a többség elvetemült. Periander, annak a városnak, Corinthusnak sarja, mely tőle nyerte hírnevét, tételként állította fel, hogy magadban mindent átgondolva fedezz fel újra. Sleobolus, akit Lindia saját polgárának nevez, azt mondja, hogy minden nagyszerű, amit helyes mérték tart egyensúlyban.

LXVI.

A január hónap

Ó Janus, akitől fényt kapnak az évek, és szerencsét hozol az egymást követő nemzedékeknek[45]

. . . . . .

te önmagadtól biztosan forgó kerék; anélkül, hogy megállnál egy pillanatra, tőled indul s hozzád visszatér minden, ami a földön történik. Két örök homlokoddal szemben állsz minden dolog ábrázatával; látod mindazt, ami valamikor jönni fog, s mindazt, ami egykor történt.

LXVII.

Olympiusról, az egyiptomi viadorról

Ó Olympius viador, aki már csak nagyszerű megjelenéseddel is gyönyörködtetsz és elnyered a közönség kegyét, s kedvesebb vagy minden győzelmi díjnál, te csakugyan rászolgálsz tagjaid tölgyfaerejével a dicső névre, amelyet viselsz: valódi Alcides vagy nyakadat, válladat, nyakszirtedet és karjaidat illetőleg, ó csodálatra méltó, vakmerő, fürge, bátor lelkű, mindenféle küzdelemre felkészült vitéz![46] Egyáltalán nem hátrányos neked fekete színű külsőd, hiszen így alkotott értékes, sötét ébenfát a természet; így ragyog a drága bíbor a nagy bíborcsigában; így virágoznak fekete violák a selymes füvek között; így teszi kedvessé csekélyke báj a sötét rügyeket; ugyanígy sötét tagjai miatt tetszik a roppant elefánt; a tömjénnek és az indusborsnak a feketesége így tetszetős. S végül: annyival inkább virulsz a nép szeretetében, amennyivel rútabb nálad bármely más férfi, még ha szép is a külseje, de nincs benne erő.

[44] A „hét bölcs" említésével már a görög irodalomban, meglehetősen korán, találkozunk. A nevek azonban gyakran cserélődnek, Az a felsorolás, melyet Luxorius alapul vesz, VII—VI. századi filozófusok: Thales (Miletus) és Bias (Priene), politikusok: Pittacus (Mytilene), Periander (Corinthus), Chilon (Sparta), Cleubolus (Rhodus), és az athéni költő-politikus, Solon nevét, és egy-egy világhírűvé vált bölcs mondását tartalmazza.

[45] Ianus minden kezdetnek, így az újévnek is kétarcú istene a rómaiaknál.

[46] Azaz: éppoly erős és bátor vagy, mint a mitológia legendás hőse, Alceus unokája, Hercules.

LXVIII.

In epitaphion supra scripti Olympii

Venator iucunde nimis atque arte ferarum
saepe placens, agilis, gratus, fortissimus, audax,
qui puer ad iuvenes dum non advixeris annos,
omnia maturo conplebas facta labore.
Qui licet ex propria populis bene laude placeres,
praestabas aliis, ut tecum vincere possent.
Tantaque mirandae fuerant tibi praemia formae,
ut te post fatum timeant laudentque sodales.
Heu nunc tam subito mortis livore peremtum
iste capit tumulus, quem non Carthaginis arces
amphitheatrali potuerunt ferre triumpho!
Sed nihil ad Manes hoc funere perdis acerbo:
vivet fama tui post te longaeva decoris
atque tuum nomen semper Carthago loquetur.

LXIX.

De Chimaera aenea

Aeris fulgiduli nitens metallo
ignes pertulit, ante quos vomebat,
et facta est melior Chimaera flammis.

LXX.

De statua Veneris, in cuius capite violae sunt natae

Cypris *tam tereti* reddita marmore
veram se exanimis corpore praebuit:
infudit propriis membra caloribus,
per florem in statuam viveret ut suam.
Nec mendax locus est: qui violas ferat,
servabit famulas inguinibus rosas.

LXXI.

In caecum, qui pulcras mulieres tactu noscebat

Lucis egenus, viduae frontis,
iter amittens, caecus amator
corpora tactu mollia palpat
et muliebres iudicat artus,
nivei cui sit forma decoris.

LXVIII.

A fentebb leírt Olympius sírjára

Ó, te nagyon kedves, a vadállatok elejtésének művészetével oly gyakran tetszetős sikereket arató viador, te fürge, kedves, bátor és rettenthetetlen, aki szinte gyermekként (mert még ifjúi éveidet sem élted végig) minden tettet véghezvittél felnőtthöz méltó erőfeszítéssel. S bármennyire tetszettél a népnek saját dicsőséged miatt, mégis, másoknak is lehetővé tetted, hogy veled együtt győzelmet arathassanak. Csodálatos külsődnek olyan hatása volt, hogy mindjárt a végzet után tőled féltek legjobban, téged dicsőítettek társaid. S jaj, oly hirtelen semmisített meg az irigy halál: most ez a halom fogadja be hamvaidat, amelyet Karthágó vára már nem emelhetett amphitheatrumi győzelmeid jutalmául![47] De nem veszít el téged visszahozhatatlanul a holtak szellemei közt a korai sír: fennmarad dicsőséged állandó híre halálod után is, és nevedet Karthágó örökké emlegeti.

LXIX.

Az érc-Chimaeráról[48]

Megolvasztott rézből készült fém mivoltában tündökölve elviselte a tüzet, amelyet azelőtt okádott, és az olvasztó kemence lángjai által új formába öntve, még jobb Chimaera lett.

LXX.

Venus szobráról, amelynek fején violák nyíltak

A sima márványból kifaragott Cypris valódinak bizonyult, annak ellenére, hogy teste élettelen: saját melegével árasztotta el tagjait, hogy a virágfakadás által szobrába eleven élet költözzék.[49] Igaz hát a közmondás: aki violakoszorút visel, az megőrzi ágyékának hűn szolgáló rózsáit is.

LXXI.

A vakról, aki tapintás által szokta megismerni a szép nőket

A napfénytől megfosztott, árva homlokú, utat tévesztő vak szerető, aki a lágy asszonyi testet érintéssel simogatja, és meg tudja ítélni a női idomokról,

[47] A kiváló viadort — úgy látszik — Karthágótól, nagy cirkuszi győzelmeinek színhelyétől távol érte utol a halál. Lásd a bevezetést.

[48] A chimaera = mesebeli tűzokádó szörnyeteg, melynek oroszlánfejű, kecsketörzsű alakja kígyófarokban végződött.

[49] Valószínű, hogy egy fején virágcserépszerű edényt viselő Venus-szoborról van szó, amelybe violát ültettek.

Credo quod ille nolit habere
oculos, per quos cernere possit,
cui dedit plures docta libido.

LXXII.

In philosophum hirsutum, nocte tantum cum puellis concubentem

Hispidus tota facie atque membris,
crine non tonso capitis verendi,
omnibus clares Stoicus magister:
de viris te unum simulas modestum
nec die quaeris coitum patrare,
ne capi possis lateasque semper;
fervidus sed cum petulante lumbo
nocte formosas subigis puellas,
incubus fiens subito per actus,
qui Cato dudum fueras per astus.

LXXIII.

De catula sua brevissima, ad domini sui nutum currente

Forma meae catulae brevis est, sed amabilis inde,
hanc totam ut possit concava ferre manus.
Ad domini vocem famulans et garrula currit,
humanis tamquam nutibus exiliens.
Nec monstrosum aliquid membris gerit illa decoris:
omnibus exiguo corpore visa placet.
Mollior huic cibus est somnusque in stramine molli,
muribus infensa est, saevior atque catis.
Vincit membra nimis latratu fortia torvo;
si natura daret, posset ab arte loqui.

LXXIV.

De pardis mansuetis, qui cum canibus venationem faciebant

Cessit Lyaei sacra fama numinis,
lynces ab oris qui subegit indicis.
Curru paventes duxit ille bestias
mero gravatas ac minari nescias

LXXIII. 8 adque cattis *S* | atque catis *R* | atque catus *Bh* | atque catis *Happ*

hogy kinek alakja hószínű, — azt hiszem, nem is hiányolja szemeit, melyek által látni tudna, hiszen több élvezetet szerzett számára az élvezés e kitanult módszere.

LXXII.

A bozontos filozófusra, aki csak titkon hál együtt lányokkal

Egész arcodat és tagjaidat, sőt tiszteletre méltó fejednek nyíratlan fürtjeit tekintve egyaránt torzonborz vagy és mindenki számára sztoikus mesternek tűnsz. Azt színleled, hogy az összes férfiak között egyedül te vagy tisztességes, s nappal soha sem ölelkezel, nehogy rajta kapjanak, s állandóan bújkálsz. Éjszaka azonban buja ágyékoddal tüzesen szorongatod a csinos lányokat, hirtelen szinte lidérccé válsz a szerelem hevében, te, aki azelőtt Cato szerepét játszottad nagy fortélyosan.[50]

LXXIII.

Urának egy intésére már szaladó kicsike kutyájáról

Kutyácskám teste nagyon kicsi, de épp ezért szeretetre méltó. Az egész állatkát szinte markába vehetné az ember. Amint urának hangját meghallja, szolgálatkészen és ugatva szalad hozzá, épp úgy, ahogy azonnal ugrik egy fejbólintásra is. Ennek a kutyának semmi rendkívüli nincs kecses tagjain: de mindenkinek tetszik, ha meglátják kicsi testét. Porhanyóbb az étele és puha szalmán az álma, az egerekkel ellenséges viszonyban van, még a kandúroknál is jobban haragszik rájuk. Rettenetes ugatásával a nála erősebb állatokat is megfélemlíti; ha a természet megadta volna számára, még beszélni is megtanulhatott volna.

LXXIV.

A kutyákkal együtt vadászó, megszelídített párducokról

Hanyatlóban van szent híre Lyaeus istenségének, aki leigázta az indiai partokról származó párducokat. Igaz, hogy kocsijába fogta a remegő bestiákat, melyek színbortól elnehezülve már nem tudtak félelmet kelteni, mert megszelídítette őket a rájuk kényszerített iga a csörgők sokaságával.[51] De korunk-

[50] A császárkor sztoikus és cinikus filozófusai az egyszerűség és erény nevében prédikáltak, nyíratlan hajukkal és gondozatlan külsejükkel is igyekezvén a maguk filozófus-voltát hangsúlyozni. Cato = M. Porcius Cato Minor, az i. e. I. század híres köztársasági politikusa, aki a sztoikus jellemszilárdság példaképévé vált.

[51] Lyaeus = Bacchus, aki a mitológia szerint megszelídített párducokat fogott kocsijának csörgőkkel díszített igájába, s így járta be a földkerekséget.

et quas domarent vincla coetu garrulo.
Sed mira nostri forma constat saeculi,
pardos feroces saeviores tigribus
praedam sagaci nare mites quaerere
canum inter agmen et, famem doctos pati,
quidquid capessunt, ore ferre baiulo.
O qui magister terror est mortalibus,
diros ferarum qui retundit impetus,
morsu repertos ut cibos non adpetant!

LXXV.

In psaltriam foedam

Cum saltas misero, Gattula, corpore
nec cuiquam libitum est, horrida quod facis,
insanam potius te probo psaltriam,
quae foedam faciem motibus ingraves
et, dum displiceas, quosque feras iocos.
Credis, quod populos cymbala mulceant?
Nemo iudicium tale animi gerit,
pro te ut nota etiam gaudia deserat.

LXXVI.

Item de ea, quod ut amaretur, praemia promittebat

Quid facis, ut pretium promittens, Gattula, ameris?
Da pretium, ne te oderis ipsa simul!
Praemia cur perdis? cur spondes munera tantis?
Accipe tu pretium, ne mihi dona feras!
Non est tam petulans pariterque insanus amator,
qui te non credat prodigiale malum.
Sed si forte aliquis moechus surrexit ab umbris,
cui talis placeas, huic tua dona dato!

LXXVII.

In ebriosam et satis meientem

Quod bibis <et> totum dimittis ab inguine Bacchum,
pars tibi superior debuit esse femur.
Potabis recto (poteris, Follonia!) Baccho,
si parte horridius inferiore bibas.

nak is megvan csodálatos látványa: az, hogy a tigriseknél kegyetlenebb vad párducok, a kutyák falkájától körülfogva s megszelídítve, éles szimattal keresik a zsákmányt, s megtanulták azt is, hogy eltűrjék az éhséget, sőt hogy ha zsákmányt ejtettek, teherhordókként szájukkal gazdájukhoz vigyék. Ó, mily nagy úr a halandók közt a megfélemlítés, mely a vadak dühös hevét annyira megfékezi, hogy nem harapnak bele az elfogott eledelbe!

LXXV.

A csúf citeráslányra

Gattula! Mikor szánalmas testeddel táncolsz, és senkinek sem tetszik, hogy fertelmes létedre ezt cselekszed, én annál is esztelenebb citeráslánynak tartalak, mivel csúf megjelenésedet még elviselhetetlenebbé teszed mozgásoddal, és bár egyébként is visszatetsző vagy, ráadásul bohóckodsz is. Elhiszed talán, hogy a népet gyönyörködtetik cintányérjaid? Senkinek sem annyira rossz az ízlése, hogy kedvedért megszokott szórakozásait elhanyagolja.

LXXVI.

A fentebbiről, aki jutalmat ígérgetett, csakhogy szeretőt kapjon

Gattula! Mit teszel? Pénzt ígérsz, hogy szeretőt kapjál? Azért fizess inkább, nehogy meg kelljen útálnod magadat! Miért fecsérled ajándékaidat, miért ígérsz jutalmat annyi férfinak? Nesze, inkább én fizetek, hogy ne kínáld nekem ajándékaidat. Nincs olyan kiéhezett s egyszersmind a vágy miatt eszét vesztett szerető, aki téged nem tartana isten csapásának. De ha talán mégis akadna egy olyan, az árnyékvilágból feltámadó parázna, akinek a mostani formádban is tetszenél, *annak* add ajándékaidat!

LXXVII.

Az iszákos és sokat vizelő nőre

Mert iszol, és azután az összes italt kibocsátod ágyékodból, az a véleményem, hogy tested felső részét combjaidnak kellene alkotnia. Akkor fogsz majd helyesen inni, (s te képes is vagy rá, Follonia), ha az alsótestednél is borzasztóbb mértékben iszol.

LXXVIII.

In mulierem pulcram castitati studentem

Pulcrior et nivei cum sit tibi forma coloris,
cuncta pudicitiae iura tenere cupis.
Mirandum est, quali naturam laude gubernes,
moribus ut Pallas, corpore Cypris eas.
Te neque coniugii iuvat excepisse levamen:
saepius exoptas nolle videre mares.
Haec tamen est animo quamvis exosa voluptas:
numquid non mulier, cum paris, esse potes?

LXXIX.

De eo, qui cum Burdo diceretur filiae suae Passiphaae nomen inposuit

Disciplinarum esse hominem risusque capacem,
quod nulli est pecudis — dixit Aristoteles.
Sed <si> Burdo homo sit, versum est sophismate verum;
nam et ridere solet nec ratione viget.
Surrexit duplex nostro sub tempore monstrum,
quod pater est Burdo Passiphaeque redit.

LXXX.

De laude rosae centumfoliae

Hanc puto de proprio tinxit Sol aureus ortu
aut unum ex radiis maluit esse suis;
vel, si etiam centum foliis rosa Cypridis extat,
fluxit in hanc omni sanguine tota Venus.
Haec florum sidus, haec Lucifer almus in agris,
huic odor et color est dignus honore poli.

LXXXI.

De statua Hectoris, in Ilio quae videt Achillem et sudat

Ilion in medium Pario de marmore facti
stant contra Phrygius Hector vel Graius Achilles.
Priamidae statuam sed verus sudor inundat
et falsum fictus Hector formidat Achillem.

LXXVIII. 8 conparis *S* és *Bh* | cum paris *R* | conparis *Happ*

LXXVIII.

A szüzesség jogaihoz ragaszkodó szépasszonyra

Jóllehet a hó színénél szebb alakod van, a szüzesség összes jogát igyekszel magadnak megtartani. Csodálatos, hogy milyen dicséretre méltó módon alakítod a természet rendjét, hogy erkölcseidet tekintve mint egy szűz Pallas, testedet illetőleg pedig, mint egy szépséges Venus jársz közöttünk. Az sem okoz örömet, hogy a házaséletben megkönnyebbülhetnél, sőt mind gyakrabban kívánsz olyat, hogy férfit se kelljen látnod. Mégis, épp ez az, ami, ha gyűlölöd is a kéjt, gyönyört okoz neked; de mondd, amikor már szülsz, akkor sem lész majd képes asszonnyá lenni?

LXXIX.

Arról, akit Burdónak hívtak s leányának a Passiphae nevet adta

Az embernek megvan a képessége a tanulásra és a nevetésre, amire egyetlen állat sem képes, — mondta Aristoteles. Ám, ha Burdo ember, úgy a fonák okoskodás meghamisította az igazságot; mert Burdo nevetni ugyan szokott, de szellemi képességeit illetőleg nem valami erős. Tehát kettős csoda támadt a mi korunkban: az, hogy Burdo az apa, és hogy visszatért közénk Passiphae.[52]

LXXX.

A száz szirmú rózsa dicsérete

Úgy vélem, ezt a virágot az arany nap hajnali pírja festette meg, vagy inkább azt akarta, hogy földre szórt sugaraiból az egyik sugár legyen; s még ha száz szirommal ékeskedik is általában Cypris rózsája, erre az egy virágra minden csepp vérét rálocsolgatta Venus.[53] Ezért a virágok csillaga ez, áldást árasztó hajnalcsillag a mezőkön, melynek illata és színe méltó arra, hogy tisztelje az égbolt.

LXXXI.

Hector szobráról, amely Achillest Ilionban látja és izzad

Ilion közepén pároszi márványból faragva egymással szemben áll a phryg Hector és a görög Achilles. Ám Priamus fiának szobrát igazi verejték önti el, és a szoborként ábrázolt Hector retteg az élettelen Achilles-szobortól. Valami

[52] Burdónak, aki — ha Aristoteles alapján okoskodunk — csak félig ember, Minotaurusszal, a lányának Pasiphaénak pedig neve miatt Minotaurus anyjával kellene azonosnak lennie. Az ismert mítosz szerint ugyanis Minos király felesége, Pasiphae, egy bikától teherbe ejtve szülte a félig ember, félig bika alakú Minotaurust. Burdo jelentése = öszvér.

[53] Cypris =(Venus) kedvenc virága a piros rózsa, melynek a vérre emlékeztető színe kapcsolatban áll a szerelem ős-mitológiai szimbolikájával.

Nescio quid mirum gesserunt Tartara saeclo:
credo quod aut superis animas post funera reddunt
aut ars mira potest legem mutare barathri.
Sed si horum nihil est, certe stat marmore Hector
testaturque suam viva formidine mortem.

LXXXII.

De muliere Marina vocabulo

Quidam concubitu futuit fervente Marinam:
fluctibus in salsis fecit adulterium.
Non hic culpandus, potius sed laude ferendus,
qui memor est Veneris, quod mare nata foret.

LXXXIII.

De horto domni Oageis, ubi omnes herbae medicinales plantatae sunt

Constructas inter moles parietibus altis
hortus amoenus inest aptior et domino.
Hic vario frondis vitalis semine crescunt,
in quibus est genio praemedicante salus.
Hinc Phoebi Asclepique tenet doctrina parandum:
omnibus hinc morbis cura secunda patet.
Iam puto, quod caeli locus est, ubi numina regnant,
cum datur his herbis vincere mortis onus.

LXXXIV.

De pica, quae humanas voces imitabatur

Pica hominum voces cuncta ante animalia monstrat
et docto tenerum perstrepit ore melos.
Nec nunc oblita est, quidnam prius esset in orbe:
aut haec Picus erat aut homo rursus inest.

LXXXV.

De rustica in disco facta, quae spinam tollit de planta Satyri

Cauta nimis spinam Satyri pede rustica tollit,
luminibus certis vulneris alta notans.

LXXXIII. 8 onus *S* és *R* | opus *Bh* | onus *Happ*

csoda történhetett az Alvilágban, a mi nemzedékünk idejében: véleményem szerint vagy az Alvilág adja vissza életét a halandóknak haláluk után, vagy a halál törvényes rendjét meg tudja változtatni a csodálatos művészet. Ám, ha ezekből semmi sem igaz, akkor is áll a márványból készült Hector, és eleven rettegésével tanúsítja halálát.[54]

LXXXII.

Marináról, a „tengeri asszony"-ról[55]

Egy férfi tüzes gerjedelemmel magáévá tette Marinát: a tenger hullámaiban történt a nász. Ezt a férfit azonban nem szabad megróni, sőt dicsérettel kell említeni, mint olyan embert, aki emlékezik arra, hogy a Szerelem istennője, Venus is a tengerben született.

LXXXIII.

Oagees úr kertjéről, ahová minden gyógyfüvet elültettek[56]

Hatalmas épületek közepette, magas falakkal van körülvéve a szépséges kert, s ily módon nagyon is megfelel ura ízlésének. Életadó növények változatos magvaiból sarjadnak benne azok a füvek, amelyekben betegséget megelőző gyógyerő lakozik. Phoebus és Asclepius tudománya[57] azt tartja, hogy a gyógyszereket ezekből kell készíteni, s általuk minden fajta betegségnek sikeres gyógyítására lehetőség nyílik. Már-már úgy vélem: égi hely ez, ahol istenek uralkodnak, hiszen e füvek révén még a halál nyűgét is lerázhatja magáról az ember.

LXXXIV.

Az emberi hangokat utánzó szarkáról

Emberi hangot a szarka valamennyi állati lénynél előbb hallat, és betanított nyelvével könnyű dalt rikoltoz. Még most sem ment feledésbe, hogy mi volt korábban ez a madár a földön: mert vagy csakugyan Picus volt, vagy ismét ember lakozik benne.[58]

LXXXV.

A diszkoszon ábrázolt parasztasszonyról, aki egy szatír talpából tövist húz ki

Egészen óvatosan emelte ki a parasztasszony egy szatír lábából a tövist, biztos szemmel méregetve a seb mélységét. A asszonyt háromhúrú hangszerének

[54] Achilles, és Priamus fia Hector, a legkiválóbb görög és phryg (= trójai) hős híres párbajáról készült ismeretlen szobor leírása a költemény; jelentése eléggé homályos.

[55] A *Marina* nevet a költő tréfás játékra használja fel a *mare* (= tenger) szóval való kapcsolata miatt.

[56] Lásd a 40. jegyzetet.

[57] Phoebus (= Apollo) és Asclepius a gyógyítás istenei, tudományuk az orvostudomány.

[58] Célzás egy római mondára, mely szerint Picust, Saturnus fiát a varázsló Circe, szerelmének visszautasítása miatt, harkállyá változtatta.

Illam panduri solatur voce Cupido,
inridens, parili teste carere virum.
Nil falsum credas artem lusisse figuris:
viva minus speciem reddere membra solent.

LXXXVI.

De colocasia herba in tecto populante

Nilus quam riguis parit fluentis,
extendens colocasia ampliores
ramos, per spatium virens amoenum,
haec nostris laribus creata frondet.
Naturam famulans opaca vertit,
plus tecto ut vigeat, solet quam horto.

LXXXVII.

De eo, qui podium amphitheatri saliebat

Amphitheatralem podium transcendere saltu
velocem audivi iuvenem, nec credere quivi
hunc hominem, potius sed avem, si talia vera.
Et posui huic, fateor, me Dorica vina daturum,
conspicere ut possem tanti nova facta laboris.
Aspexi victusque dedi promissa petenti
atque meo gravior levis extitit ille periclo.
Iam non mirabar sumtis te, Daedale, pinnis
isse per aetherios natura errante meatus:
hunc magis obstipui, coram qui plebe videnti
corpore, ceu pinnis, fastigia summa volavit.

LXXXVIII.

De Diogene picto, ubi lascivienti meretrix barbam evellit et Cupido mingit in pocide eius

Diogenem meretrix derisum Laida monstrat
barbatamque comam frangit amica Venus.
Nec virtus animi nec castae semita vitae
philosophum revocat, turpiter esse virum.
Hoc agit infelix, alios quo saepe notavit;
quodque nimis miserum est, mingitur inter opus.

LXXXVIII. címben: lascibienti menetris *S* | lascivienti meretrix *R* | lascivienti menetrix *Bh* | lascivienti menetris *Happ*

hangjával vigasztalja Cupido, gúnyolódva azon, hogy a férfi illetékes testrésze koránt sincs ekkora. Higgyed el, hogy egyáltalán nem csalt meg hamis ábrázolással a művészet: az eleven tagok kevésbé szokták elárulni valódi nagyságukat.[59]

LXXXVI.

A házban lombosodó indiai vízirózsáról

A kies helyeken viruló vízirózsa, amelyet a Nilus szült gyakran kiöntő árjaival, szélesebbre tárja leveleit, mióta házunkban elültetve zöldell. Árnyékhoz szokva megváltoztatta természetét, hogy gazdagabban virulhasson a lakásban, mint a kertben szokott.

LXXXVII.

Az amphitheatrum párkányát átugráló legényről

Hallottam, hogy az amphitheatrum párkányát átugrotta egy fürge legény, és nem tudtam elhinni, hogy aki ezt megtette, ember lenne, hanem inkább valami madár, ha egyáltalán igaz az egész. Én megvallom, feltettem jutalmul: dór bort adok ennek az ifjúnak, csak hogy megláthassam egy ilyen hihetetlen teljesítménynek újabb bizonyítékát. Láttam, és meggyőződve arról, hogy igaz, megadtam, amit ígértem, mikor fogadalmam beváltását kérte, mire a könnyű legény az én veszteségem révén ugyancsak súlyosabbá vált. Eztán már nem csodáltalak téged, Daedalus, hogy miután felöltötted szárnyaidat, bejártad az ég útjait saját természetedet megváltoztatva,[60] inkább bámultam megrökönyödve azt a legényt, aki a nép szeme láttára testével, mintha szárnyai lettek volna, a magas párkányzat tetején átröpült.

LXXXVIII.

A festett Diogenesről, akinek szakállát bujálkodás közben egy örömleány tépdesi, Cupido pedig az alfelébe vizel

Laida, az örömleány, csúfondárosan mutogat Diogenesre, s bozontos szakállát cibálja Venus, a barátnője. Sem lelkének erénye, sem a feddhetetlen életnek ösvénye nem inti a filozófust arra, hogy most, mint férfiú, nagyon gyalázatosan viselkedik. Azt teszi most a boldogtalan, ami miatt más férfiakat gyakorta megrótt: és ami szerfelett szánalomra méltó, közben még le is vizelik.[61]

[59] A vers értelme homályos. Egy ismeretlen, obszcén domborműves ábrázolásra célozgat.

[60] Daedalus, a híres krétai labyrinthus építője, aki fogságából úgy menekült fiával, Icarusszal együtt, hogy madártollakat viasszal összeragasztva, mindkettejüknek szárnyakat készített. Lásd a 27. jegyzetet.

[61] Célzások egy obszcén festményre. Diogenes valószínűleg egy késői sztoikus filozófus — lásd az 50. jegyzetet.

LXXXIX.

De catto, qui, cum soricem maiorem devorasset, apoplexiam passus occubuit

Inmensi soricis cattus cum membra vorasset,
deliciis periit crudior ille suis.
Pertulit adsuetae damnum per viscera praedae;
per vitam moriens concipit ore necem.

XC

Epithalamium Fridi a Luxurio viro clarissimo et spectabili cento

Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustrat, ||
extulit os sacrum caelo tenebrasque resolvit. ||
Laetitia ludisque viae plausuque fremebant, ||
at Venus aetherios inter dea candida nimbos ||
aurea subnectens exertae cingula mammae, ||
dona ferens, || pacem aeternam pactosque hymenaeos ||
atque omnem ornatum, || Capitolia celsa tenebat, ||
Punica regna videns, Tyrios et Agenoris urbem. ||
Hinc atque hinc glomerantur Oreades || et bona Iuno;
incedunt pariter pariterque ad limina tendunt, ||
tectum augustum, ingens, centum sublime columnis, ||
quo sacrae sedes epulis, || atque ordine longo ||
perpetuis soliti patres considere mensis. ||
Una omnes, || magna iuvenum stipante caterva, ||
deveniunt || faciemque deae vestemque reponunt. ||
Dant signum, fulsere ignes et conscius aether
conubii || mediisque parant convivia tectis. ||
Fit strepitus tectis vocemque per ampla volutant
atria, || ubi adsuetis biforem dat tibia cantum. ||

XC. címben: epitalamium fridus a luxorio v̄c spectabili dictū centon' *S* | epithalamium fridi *Bm*, *R* és *Bh* | epitalamium fridus a luxorio clarissimo et spectabili dictum centone *Happ* || **17** conubii *S* | conubiis *R* és *Bh* | conubii *Happ*

XC. Az itt következőkben azoknak a legfontosabb Vergilius-helyeknek megjelölését adjuk, amelyekből a fent közölt cento összetevődött. — **1** Aen. 4, 607 || **2** Aen. VIII, 591 || **3** Aen. VIII, 717 || **4** Aen. VII,608 || **5** Aen. I, 492 || **6** Aen. VIII, 609; IV, 99 || **7** Aen. VII, 74; VIII, 653 || **8** Aen. I, 338 || **9** Aen. I, 500; I, 734 || **10** Aen. V, 553; X, 756; II, 205; II, 321 || **11** Aen. VII,170 || **12** Aen. VII, 175; I. 395 || **13** Aen. VII, 176 || **14** Aen. V, 830; I,497 || **15** Aen. IV, 166; V, 619 || **16/17** Aen. IV, 167 sköv.; I, 638 || **18/19** Aen. I, 725 sköv; IX, 618 ||

LXXXIX.

A kandúrról, amely egy átlagosnál nagyobb cickány lenyelése miatt gutaütést kapott

Midőn egy hatalmas cickány testét falta fel a mohó kandúr, keservesebben pusztult el, mint élvezetének tárgya. Bensejében kellett megszenvednie a szokásos zsákmányért: megélhetése kedvéért a halált vállalva, gyilkos falatot vett a szájába.

XC

Nászdal Fridus menyegzőjére, amelyet Luxorius, a kiváló és tiszteletre méltó férfiú írt cento formájában

A Nap, mely lángjaival a földkerekség minden dolgára világosságot áraszt, fölemelte szent arcát az égen, és megszüntette a sötét éjszakát. Az örömhír hatására tréfától és tapstól zúgtak az utcák, Venus, a levegőég fátylai közt tündöklő istennő, kitakart keble alá aranyos övet kötve, ajándékokat hozott: az örök békét, a törvényes nászt és minden ékességet, s elérve a magas Capitoliumot, megszemlélte a pun birodalmat, a tyrusiakat és Agenor városát. Innen is, onnan is hegyi nimfák bukkannak elő, köztük a jóságos Juno; egyszerre indulnak, s egyszerre igyekeznek az épülethez, a fenséges, hatalmas, száz oszloppal magasba emelt hajlékhoz, melyben lakomának szentelt ülőhelyek sorakoznak, s ahol hosszú sorokban szoktak összeülni az atyák a hosszan elnyúló asztaloknál. Mindnyájan megérkeznek, — az ifjak hatalmas tömege zsúfolásig tölti a termet —, s az istennő képmását és ruháját elhelyezik a kereveten. Megtörténik a jeladás: fellobbannak a lángok, és az egybekelésről tud már az ég is, mialatt a termekben már lakomához terítenek. Felhangzik a jókedv a házban, és zengenek a tágas csarnokok, melyekben a hozzáértő fülek számára fuvola szolgáltat kétszólamú zenét. Másutt messzire zengő ércével riasztva harsant a harsona, elérzé-

At tuba terribilem sonitum procul aere canoro
increpuit || mollitque animos et temperat iras. ||
It clamor caelo, || cithara crinitus Iopas ||
obloquitur numeris septem discrimina vocum,
iamque eadem digitis, iam pectine pulsat eburno. ||
Nec non et Tyrii per limina laeta frequentes
convenere, toris iussi discumbere pictis. ||
Tunc Venus aligerum dictis affatur Amorem:
'Nate, meae vires, mea magna potentia solus, ||
huc geminas nunc flecte acies, || illam aspice contra
quae vocat || insignis facie || viridique iuventa, ||
iam matura viro, iam plenis nubilis annis, ||
cui genus a proavis ingens clarumque paternae
nomen inest virtutis || et nota maior imago. ||
Hoc opus, hic labor est: || thalamos ne desere pactos! ||
Credo equidem, || nova mi facies inopinave surgit. ||
Nonne vides, || quantum egregio decus enitet ore? ||
Os humerosque deo similis, || cui lactea colla
Cura mihi comitumque foret nunc una mearum! ||
aurea purpuream subnectit fibula vestem; ||
qualis gemma micat, || qualis Nereia Doto
et Galatea secant spumantem pectore pontum. ||
auro innectuntur, crines nodantur in aurum,
Hanc ego nunc ignaram huius quodcumque pericli est, ||
cum tacet omnis ager, || noctem non amplius unam ||
conubio iungam stabili propriamque dicabo.
Hic Hymenaeus erit || monumentum et pignus amoris. ||
Incipe si qua animo virtus et consere dextram, ||
occultum inspires ignem || paribusque regamus
auspiciis: liceat Frido servire marito, ||
cui natam egregio genero dignisque hymenaeis
dat pater et pacem hanc aeterno foedere iungit.' ||

20/21 Aen. IX, 503 sköv; I, 57 || **22** Aen. V, 451; I, 740 || **23/24** Aen. VI, 646 sköv. || **25/26** Aen. I, 707 sköv. || **27** Aen. I, 335; I, 663 || **28** Aen. I, 664 || **29/30** Aen. VI. 788; XI, 374 sköv.; IX,336; V, 295 || **31** Aen. VII, 53 || **32/33** Aen. XII, 225 sköv.; II, 773 || **34** Aen. VI, 129; X, 629 || **35** Aen. IV, 12;VI, 104 || **36** Georg. III, 103; Aen. IV, 150 || **37/39** Aen. I, 589: VIII, 660 sköv.: IV, 138 sköv. || **40/41** Aen. IX, 102 sköv. || **42** Aen. XI, 586 || **43** Aen. IX, 287 || **44** Aen. IV, 525; I, 683 || **45/46** Aen. IV, 126 sköv.; V, 538 || **47** Aen. IX, 741 || **48/49** Aen. I, 688; IV, 102 || **50/51** Aen. XI, 355 sköv. || **52/53** Aen.

kenyíti a lelkeket és mérsékli a veszekedő kedvet. Ég felé száll a zaj, az üstökös lopas kíséri az éneket héthúrú citeráján, s azt majd ujjaival, majd elefántcsont lantverővel pengeti. Tömegesen jöttek a tyrusiak a boldog házba, s mikor a felszólítás elhangzott, ledőltek a tarka kerevetekre. Venus ekkor ilyen szavakat szól a szárnyakat viselő Amorhoz: „Szülöttem, erőm forrása, én egyedüli nagy hatalmam! Erre fordítsd most kettős tekintetedet, nézz arra a lányra, aki téged hív tündöklő szépségével s viruló ifjúságával, aki már megérett a férfi számára, életkora alkalmas a férjhezmenetelre, s akinek őseitől nemesi származás jutott osztályrészül; rendelkezik atyja kiválósága révén szerzett hírnévvel is, s az átlagosnál sudárabb a termete! Ez lesz a feladat, ez lesz a munka: ne hagyd cserben a törvényes nászágyat! Mert meg vagyok győződve róla, hogy új vagy sohasem sejtett szépség áll előttem; nem látod-e, mennyi ékesség tündököl feltűnően szép arcán? Arcát és vállát tekintve egy istenhez hasonló; tejfehér nyakát aranyék övezi, hajfürtjei aranyba csomózottak; aranykapocs fogja össze bíbor öltönyét; ragyog, mint az ékkő, s mint a tengeri Doto és Galatea, amint kebelükkel a hullámzó tenger habjait hasítják! Bár én törődhetnék vele, s lenne ő kíséretem egyik tagja! Most azonban őt, a tapasztalatlan leányt, aki semmit sem sejt az ezzel járó veszedelmekről, mikor elnémulnak a mezők, egyetlen éjszaka folyamán állandó házassági kötelékkel kapcsolom majd férjéhez, és örökre hitvesévé nyilvánítom. Ez a menyegző emlékeztető jel lesz majd, és a szerelem záloga. Kezdjed meg hát, ha valami kiválóság van lelkedben, indulj harcba, lehelj rá rejtett tüzet, és irányítsuk a nászt közös erővel; szolgáljon Fridusnak, a férjének, akihez atyja hozzáadja, előkelő származású vejéhez, méltó esküvőt tartva, és örök szövetséggel pecsételi meg a békés egyetértést." Enge-

Paret Amor dictis carae genetricis et alas
exuit et gressu gaudens || sic ore locutus: ||
'Mecum erit iste labor; || si quid mea numina possunt, ||
cum dabit amplexus atque oscula dulcia figet ||
inmiscentque manus manibus pugnamque lacessunt, ||
nusquam abero, || solitam flammam || (datur hora quieti) ||
desuper infundam et, || tua si mihi certa voluntas, ||
omnia praecepi atque animo mecum ante peregi. ||
Sentiet!' || atque animum praesenti pignore firmat. ||
Ilia autem (neque enim fuga iam super ulla pericli est) ||
cogitur et supplex animos summittere amori, ||
spemque dedit dubiae menti solvitque pudorem. ||
Illum turbat amor; || ramum, qui veste latebat, ||
eripit a femine et flagranti fervidus infert. ||
It cruor inque humeros cervix conlapsa recumbit. ||
His demum exactis || geminam dabit Ilia prolem, ||
laeta deum partu, centum conplexa nepotes.

XCI.

In Anclas: salutatorium domini regis

Hildirici regis fulget mirabile factum
arte, opere, ingenio, divitiis, pretio.
Hinc radios sol ipse capit, quos huc dare possit:
altera marmoribus creditur esse dies.
Hic sine nube solum, nix iuncta et sparsa putatur:
dum steterint, credas mergere posse pedes.

XCII.

De titulo Luxorii cum versibus

Priscos, Luxori, certum est te vincere vates;
carmen namque tuum duplex Victoria gestat.

XCIII.

De fortuitis casibus

Omnia casus agit: consultum fata sequuntur;
cedamus fatis: omnia casus agit.

I, 689 sköv.; IX, 319 || **54** Aen. IV, 115; IV, 382 || **55** Aen. I, 687 || **56** Aen. V, 429 || **57** Aen. II, 620; VIII, 389; V, 844 || **58** Aen. IV, 122; Aen. IV, 125 || **59** Aen. VI, 105 || **60** Aen. VII,434; III, 611 || **61** Aen. VIII, 251 || **62** Aen. IV, 414 || **63** Aen. IV, 55 || **64** Aen. XII, 70; VI, 40 || **65** Aen. X, 788; IX, 72; XI, 742 || **66** Aen. IX, 434 || **67** Aen. VI, 637; I, 274; || **68** Aen. VI, 786.

delmeskedik Amor kedves szülőanyjának és szárnyait leveti, majd a gyaloglás örömével eltelve, így szól: „Támogatni foglak, ha egyáltalán képes valamire az én isteni erőm; mikor átöleli és édes csókokat ad a nőnek a férfi, mikor kar karba fonódik, és csatát kezdenek, nem hagyom cserben őket. Felülről rájuk zúdítom a vágy tüzét (mikor eljő a pihenés órája), és ha bízol bennem, elhiheted, hogy már mindent elterveztem, és lelkemben már előbb elvégeztem. Majd érezni fogja." S igéretét azonnali bizonyítékkal erősíti meg. A nő pedig (minthogy nincs menekvés a veszedelem elől), kénytelen, ha könyörögve is, büszkeségét szerelmének feláldozni; határozatlan lelkét egy darabig reménnyel kecsegtette, majd végül is feladta szemérmét. A férfit felzaklatja a vágy, a vesszőt, amely addig ruhájában rejtőzött, kiszabadítja a combja mellől és tűzben égő vággyal a tüzes katlanba taszítja. Megindul a vér, a nő nyaka aléltan a vállára hanyatlik. S végre, hogy minden megtörtént, Ilia ikreket fog szülni, örvendezve azon, hogy isteni sarjakat hozott a világra, és száz unoka veszi majd körül.

XCI.

A király Anclas nevű fogadószobájára

Hilderich király palotája a mesteri tudás, a munka, a tehetség, a vagyon és a ráfordított költség révén csodálatos módon tündököl. Maga a nap is tőle kapja fénysugarát, melyet ide a földre bocsáthat: szinte azt hinnéd, hogy a palota márványköveinek ragyogása által egy másik nap születik. Egy árny sincs itt a csillogó pádimentumon: aki csak nézi, elhintett és szorosan összetapadt hónak gondolja, s ha valaki rálép, azt hinnéd, hogy belesüppedhet a lába.

XCII.

Luxorius hírnevéről versei kíséretében

Luxorius! Te kétségtelenül legyőzöd a régi költőket, mert verseidet kétszeres Győzelem viszi előbbre.

XCIII.

A Vakeset

Mindent a Vakeset irányít: a szándékot követi a Végzet; alkalmazkodjunk hát a Végzethez: mindent a Vakeset irányít!

XCIV.

De Narcisso

Dum putat esse parem, vitreis Narcissus it undis;
solus amore perit, dum putat esse parem.

XCV.

De iudicio Paridis

Iudicium Paridis provexit coniuge Troiam;
delevit Troiam iudicium Paridis.

XCVI.

De equis Diomedis

Vim Diomedis equi monstrabant hospite caeso;
sospite fregerunt vim Diomedis equi.

XCVII.

De Polyxena

Credita virgo parem blande decepit Achillis;
implevitque piam credita virgo parem.

XCVIII.

De Oreste et Clytaemestra

Pro pietate nefas matris purgavit Orestes;
incurrit magnum pro pietate nefas.

XCIX.

De Pentheo et Agave

Fert miseranda caput, domino quod monstret, Agave;
solum, quod doleat, fert miseranda caput.

C.

De Turno et Pallante

Turnus honore ruit fusi Pallantis in hostem;
Pallantis fusi Turnus honore ruit.

XCVII. **1** achillis *S* | achilles *R* (a vers címét *De Deidamiára* változtatva) és *Bh* || **2** pium *S* | piam *R* és *Bh*

XCIV.

Narcissus

Miközben azt gondolja, hogy párjára lelt, Narcissus az üvegfényű habok fele indul; magányosan pusztul bele szerelmébe, miközben azt gondolja, hogy párjára lelt.

XCV.

Paris ítélete

Paris ítélete egy feleséggel gyarapította Tróját; s elpusztította Tróját Paris ítélete.

XCVI.

Diomedes lovai

Diomedes hatalmát a lovak bizonyították mindaddig, míg gyilkosság áldozata lett a vendég; mikor egy mégis megmenekült, megtörték Diomedes hatalmát a lovak.

XCVII.

Polyxena

A szűznek tartott leány csábító nyájasságával megcsalta Achilles élettársát; mert betöltötte a kötelességtudó élettárs hivatását a szűznek tartott leány.

XCVIII.

Orestes és Clytaemnestra

Anyja bűnét a fiúi szeretet nevében bosszulta meg Orestes; súlyos bűnt követett el a fiúi szeretet nevében.

XCIX.

Pentheus és Agave

A levágott fejet hozza a szánalomra méltó anya, Agave, hogy urának megmutassa; rettenetes fájdalmat érez a szánalomra méltó anya, hogy csupán a levágott fejet hozza.

C.

Turnus és Pallas

Turnus a leterített Pallas iránt érzett tisztelet miatt rontott az ellenségre, azután összeroskadt az ellenség csapásai alatt Turnus, a leterített Pallas iránt érzett tisztelet miatt.

CI.

De Iasone et Medea

Coniugis arte decus patriae reduxit Iason;
amisit patriae coniugis arte decus.

CII.

De Hero et Leandro

Fecit amore viam iuvenis crudele per aequor;
praeduram morti fecit amore viam.

CIII.

De Euryalo

Unicus Euryalus meruit solacia matris;
ereptus matri est unicus Euryalus.

CIV.

De Hyacintho

Sanguine flos genitus fraudem testatur Ulixis;
servat erile decus sanguine flos genitus.

CV.

De Pallante

Quae dedit, ipsa tulit virtus Pallanta dolendum;
prima dies, bello quae dedit, ipsa tulit.

CVI.

De Creonte et Medea

Mens tibi dira, Creon, vel cum Medea fugatur
vel cum busta negas, mens tibi dira, Creon.

CVII.

De Deidamia

Deidamia virum qua coepit nocte mereri,
perdidit hac dulcem Deidamia virum.

CVIII.

De Theseo

Thesea magnanimum non cepit ianua Ditis;
decepit coniunx Thesea magnanimum.

CI.

Iason és Medea

Feleségének varázstudománya segítette Iasont, hogy megszerezze azt, ami hazájának ékessége; s hogy elvesszen hazájának ékessége, nem más okozta, mint feleségének varázstudománya.

CII.

Hero és Leander

Szerelme miatt tört utat magának az ifjú a kegyetlen tengeren át; szörnyű utat tört magának a halál felé szerelme miatt.

CIII.

Euryalus

Az egyetlen Euryalus méltán volt anyjának minden vigasztalása; s elrabolták az anyja számára egyetlen Euryalust.

CIV.

Hyacinthus

A Hyacinthus véréből nőtt virág Ulixes álnokságát tanúsítja; a fiú szépségét őrzi a Hyacinthus véréből nőtt virág.

CV.

Pallas

Ugyanaz a virtus vitte sírba Pallast, a gyászra érdemest, mely naggyá tette őt; az első nap, amely harcba küldte, ugyanaz a nap vitte sírba Pallast.

CVI.

Creon és Medea

Iszonyú a gondolkodásmódod, Creon, akár ha Medeának menekülnie kell, akár ha megtagadod a halottól a sírhelyet, iszonyú a gondolkodásmódod, Creon.

CVII.

Deidamia

Amelyik éjszakán Deidamia kezdte megérdemelni a férfit, elvesztette a kedves férfit Deidamia még azon az éjszakán.

CVIII.

Theseus

A hőslelkű Theseust nem ejthette foglyul, mögötte becsapva, Dis kapuja sem, hitvese viszont csúnyán becsapta a hőslelkű Theseust.

CIX.

De Iunone et Hercule

Viribus Herculeis dum noxia facta requirit,
Iuno dedit laudem viribus Herculeis.

CX.

De Venere

Uritur igne suo fumantibus Aetna cavernis;
perdita Adone Venus uritur igne suo.

CXI.

De tractu Hectoris

Funere turbat equos necdum satiatus Achilles;
Hector et exanimis funere turbat equos.

CXII.

De Aegypto et Danao

Perfida nox Danai dirarum caede sororum;
mitis Hypermestrae perfida nox Danai.

CXIII.

De cycno et Leda

Carmine dulcis olor dum virginis otia mulcet,
texit furta Iovis carmine dulcis olor.

CXIV.

De Calypso et Didone

Inputat aegra toris, quia flet deserta, Calypso;
Vim Dido incensis inputat aegra toris.

CXV.

De Adone et Venere

Pingitur ora Venus, ne se contemnat Adonis;
ut roget Armipotens, pingitur ora Venus.

CIX.

Iuno és Hercules

Míg Hercules testi erejének ártó tettet gondolt ki Iuno, hírnevet szerzett Iuno Hercules testi erejének.

CX.

Venus

Öntüzétől ég füstölgő üregeiben az Aetna; Adonis iránti szerelmében Venus öntüzétől ég.

CXI.

Hector vonszolása

Halotti gyásza miatt riasztja lovait a bosszúval be nem telő Achilles; az élettelen Hector holtteste gyászos látványával riasztja a lovakat.

CXII.

Aegyptus és Danaus

Hitszegő Danaus éjszakája a szörnyeteg nővérek számára a mészárlás miatt; Hypermestrának jószívűsége miatt hitszegő Danaus éjszakája.

CXIII.

Leda és a hattyú

Míg a szeretetre méltó hattyú dalával szórakoztatja a szüzet; Juppiter számára sző cselt dalával a szeretetre méltó hattyú.

CXIV.

Calypso és Dido

A nyoszolyának rója fel, hogy elhagyottan sír, a bánatos Calypso; öngyilkosságát a bánatos Dido felgyújtott nyoszolyájának rója fel.

CXV.

Adonis és Venus

Venus festi az arcát, nehogy kevésre becsülje őt Adonis; hogy megkívánja a fegyveres Mars, Venus festi az arcát.

CXVI.

De Castore et Polluce

Ordine mortis eunt alternae ad munera vitae,
inque diem fratres ordine mortis eunt.

CXVII.

De Dolone et Achille

Praemia magna Dolon currus dum poscit Achillis,
Perdidit ipse cadens praemia magna Dolon.

CXVIII.

De Procne et Philomela

Sanguine muta probat facinus Philomela sorori;
Vim querulae linguae sanguine muta probat.

CXIX.

De Lemniadibus

Funera Lemniadum nescit veneranda Thoantis,
sola tamen sensit funera Lemniadum.

CXX.

De Laucoonte

*
* *

CXXI.

<De Glauco et Archemoro>

Squameus anguis erat, qui reddidit aethera Glauco;
qui tulit Archemorum, squameus anguis erat.

CXXII.

De Pelope

Fervidus axe Pelops contemnit iura tyranni;
facta piat soceri fervidus axe Pelops.

CXVI. 1 alternae *S* és *R* | alternae in *Mh* | aterna ad *Bh*

CXVI.

Castor és Pollux

Az elhalálozás sorrendjében mennek a testvérek, egymást felváltva, az élet ajándékának élvezésére; az égben rájuk váró nap eltöltésére a testvérek az elhalálozás sorrendjében mennek.

CXVII.

Dolon és Achilles

Míg Dolon Achilles kocsijának nagyszerű díját kívánta, kocsijáról lezuhanva maga Dolon vesztette el a nagyszerű díjat.

CXVIII.

Procne és Philomela

Vérével bizonyítja nővére előtt a gaztettet a néma Philomela; a panaszkodó nyelv erejét a néma nő vérével bizonyítja.

CXIX.

A lemnusi nők

A lemnusi asszonyok gyászos tettéről mit sem tud Thoas tiszteletre méltó leánya; mégis ő egymaga érezte át a lemnusi asszonyok gyászos tettét.

CXX.

Laucoonról

*

* *

CXXI.

(Glaucusról és Archomerusról)

Pikkelyes kígyó volt, ami visszaadta az életét Glaucusnak; ami megölte Archemorust, pikkelyes kígyó volt.

CXXII.

Pelops

A hevesvérű Pelops kigúnyolja kocsijával a tyrannus törvényeit; megbosszulja apósa tetteit kocsijával a hevesvérű Pelops.

CXXIII.

De Adone

Vulnera saevus aper laesae spectanda Dianae,
flenda dedit Veneri vulnera saevus aper.

CXXIV.

De Hyla et Hercule

Raptus amatus Hylas: Nympharum gaudia crescunt;
Herculis ira tumet: raptus amatus Hylas.

CXXV.

De incesto partu

Prodita prole parens partus enixa biformes;
facta paterna luit prodita prole parens.

CXXVI.

De Caphareo monte

Relliquias Danaum dira premit arte Caphareus;
Albula Tuscus amat relliquias Danaum.

CXXVII.

De Ganymede

Captus amante puer aquila moderante pependit;
infamavit aquas captus amante puer.

CXXVIII.

De Pyramo et Thisbe

Pallia nota fovet lacrimis decepta Themisto;
Pyramus heu lacrimis pallia nota fovet.

CXXIX.

De Iocasta et Oedipo

Dirum Iocasta nefas, vel cum venit effera coniunx
vel cum fit mater, dirum Iocasta nefas.

CXXIII.

Adonis

A megsértett Dianának szemét gyönyörködtető sebeket okozott a dühös vadkan; Venusnak olyan sebeket okozott a dühös vadkan, amelyek miatt zokognia kellett.

CXXIV.

Hylas és Hercules

Elrabolták a szeretett Hylast: a nimfák öröme növekszik; Hercules haragja nő: elrabolták a szeretettt Hylast.

CXXV.

Egy szörnyeteg szülésről

A gyermeke által leleplezett szülő kétalakú sarjakat hozott a világra; az atyai bűnökért lakolt meg a gyermeke által lelepezett szülő.

CXXVI.

A Caphareus hegy

A danaok maradékait szörnyű módon teszi tönkre a Caphareus hegy; az etruszk Albula viszont szereti a danaok maradékait.

CXXVII.

Ganymedes

A szeretője által elrabolt fiú, mikor a sas magával ragadta, lefelé csüngött; a vizeket rossz hírbe hozta a szeretője által elrabolt fiú.

CXXVIII.

Pyramus és Thisbe

A jólismert ruhákat könnyeivel öntözi a megtévedt Themisto; jaj, könnyeivel öntözi Pyramus a jólismert ruhákat.

CXXIX.

Iocasta és Oedipus

Iocasta iszonyú szörny, amikor megvadult nőstényként dől a nászra; s amikor anyává lesz, Iocasta iszonyú szörny.

CXXX.

De Hippolyto et Phaedra

Vincere falsa pudor poterat; sed castus et insons
erubuit Phaedrae vincere falsa pudor.

CXXXI.

De tumulo Achillis

Iurgia conflat amor, ut blandius urat amantes;
ad cumulum fidei iurgia conflat amor.

CXXXII.

De Niso et Euryalo

Nomen amicitiae magna pietate colendum est;
maxima pars vitae est nomen amicitiae.

CXXXIII.

Item unde supra

Mens, ubi amaris, ama: rarum est agnoscere amicos;
Rarum servare est: mens, ubi amaris, ama.

CXXXIV.

De Apolline

Gratia magna tibi, Paean, qui pectora conples;
lector, si faveas, gratia magna tibi.

CXXXV.

Epitaphion

Nil mihi mors faciet, pro me monumenta relinquo;
tu modo vive, liber: nil mihi mors faciet.

CXXX.

Hyppolytus és Phaedra

A szemérem győzni tudott volna a csalfa mesterkedésen; de pirult volna, ha Phaedra csalfa mesterkedését legyőzi, a tiszta és ártatlan szemérem.

CXXXI.

Achilles sírja

Civódást szít a szerelem, hogy még csábítóbb módon hevítse a szeretőket; a hűség növelésére civódást szít a szerelem.

CXXXII.

Nisus és Euryalus

Ezt a nevet: „barátság", kötelességed nagyon tisztelni; a legnagyobb dolog életed számára ez a név: „barátság".

CXXXIII.

Mint fentebb

Szív! Amikor téged szeretnek, szeress! Ritka eset, hogy barátokra találsz; és ritka eset, hogy megtartod őket; szív, amikor szeretnek téged, szeress!

CXXXIV.

Apollo

Forró hála neked, Paean, ki a szíveket betöltöd; olvasóm, ha tapsolnál nekem, forró hála neked!

CXXXV.

Sírfelirat

Nem árthat nekem a halál; emlékművet hagyok hátra; csak te élj, könyvem! — Nem árthat nekem a halál.

Ex variis variorum versibus

Fragmenta

A.

Candacis Aethiopum ditant aeraria parvos

B.

Prompserat obryzum, dum licida sterteret, aurum

C.

Non peritum tendis, si vis audire peritum

D.

Annuus it reditus, quo pascar vestiar ungar

E.

Nec fronditura pinus
nec floritura ficus

F.

Pectus hysopo mundat cerebrumque sinapi

A.

Candace aethiopsai közül csak jelentéktelen embereket gazdagított a kincstár

B.

Elővette az obryzus-aranyat, míg Lycidas (?) hortyogott

C.

Nem tapasztalatra törekszel, ha már tapasztalt dolgot akarsz hallani

D.

Évenkénti jövedelem megy rá arra, hogy táplálkozom, ruházkodom, kenőccsel kenekedem majd

E.

És a fenyő sem készül lombosodni, s nem borul virágba a fügefa sem.

F.

Szívét izsóppal tisztítja, értelmét pedig mustárral

FÜGGELÉK

(mitológiai kislexikon a kétsorosokhoz)

NARCISSUS: szerelmes lett saját szépségébe; míg a patakban tükörképét bámulta, a habokba fulladt.

PARIS: elrabolta Spártából és feleségül vette a világszép Helenét, aki miatt Tróját a bosszúra szomjas görögök feldúlták.

DIOMEDES: thrák király, aki — egy kevéssé imert mítoszváltozat szerint — a hozzá vetődő idegeneket megölte s azok húsával táplálta lovait, míg Hercules le nem győzte.

POLYXENE: Polyxenát, a trójai királyleányt a görögök feláldozták Achilles szellemének. A vers értelme homályos.

ORESTES ÉS CLYTAEMNESTRA: Clytaemnestra megölte a trójai háborúból hazatérő férjét, Agamemnont, amiért fia, Orestes az ő meggyilkolásával állt bosszút.

PENTHEUS ÉS AGAVE: Thebae királya és anyja; Pentheus ellenezte Bacchus kultuszát, s ezért az isten úgy állt bosszút, hogy őrültséget bocsátott Agavéra és nőtársaira, akik az oroszlánnak vélt Pentheust darabokra tépték.

TURNUS ÉS PALLAS: Turnus, az itáliai rutulusok legkiválóbb hőse, megölte az Aeneas odalán harcoló görög Pallast, és elvette övét. Az övet felismerte Aeneas, és párbajban megölte Turnust.

IASON ÉS MEDEA: Iasont az aranygyapjú megszerzésében a varázslás meterségéhez értő colchisi királyleány, Medea segítette, majd vele hajózott Görögországba. Mikor azonban Iason elhagyta őt, egy új feleség, Creon leánya kedvéért, Medea elpusztította közös gyermekeiket.

HERO ÉS LEANDER: két szerelmes, akiknek története közismert. Leander a Hellespontoson átúszva szokta meglátogatni kedvesét, míg egy vihar alkalmával a tengerbe fulladt, mire a lány öngyilkos lett.

EURYALUS: egyike az Aeneas seregében harcoló hősöknek, aki barátjával, Nisusszal együtt, a győzelem érdekében feláldozta magát. A költemény egy ismeretlen mitologémára utal, sőt, az sem bizonyos, hogy az említett Euryalusról van szó.

HYACINTHUS: ifjú pásztor, Amyclae királyának fia, akit Apollo diszkoszvetésre tanított, és véletlenül megölt. Véréből sarjadt a nevét viselő virág, a jácint. Az Ulixesre történő utalás értelme homályos.

PALLAS: lásd fentebb.

CREON ÉS MEDEA: Creon, Corinthus királya hozzá akarta adni leányát Iasonhoz, amiért Medeának menekülnie kellett (lásd föntebb). S ugyancsak Creon volt a neve Thebae uralkodójának. aki Oedipus király egymás kezétől elesett két fia egyikének, Polynicesnek eltemetését megtiltotta.

DEIDAMIA: Lycomedes király leánya; mikor a leánynak öltöztetett Achillest édesanyja a trójai háború elől Lycomedesnél rejtegette, egymásba szerettek, s Deidamia Achilles távozása után megszülte Neoptolemust.

THESEUS: az Alvilágból el akarta rabolni Proserpinát, Pluto asszonyát, azonban kővé vált, és csak Hercules segítségével szabadulhatott meg, Közben felesége, Phaedra, megpróbálta elcsábítani mostohafiát, Hippolytust.

JUNO ÉS HERCULES: Hercules Juno haragja miatt volt kénytelen véghez vinni híres munkáit, melyek örök dicsőséget szereztek neki.

VENUS: Venus szerelmes volt a szépséges vadászba, Adonisba, aki azonban fiatalon elpusztult egy vadkan agyarától.

HECTOR VONSZOLÁSA: Achilles, miután megölte ellenfelét, Hectort, holttestét kocsijához kötve naponta meghurcolta a trójai vár körül.

AEGYPTUS ÉS DANAUS: két testvér, akik közül az előbbinek ötven fia házassági ajánlattal üldözte az utóbbinak ötven leányát. A Danaidák az egy Hypermnestra kivételével apjuk tanácsára a nászéjszakán megölték férjeiket.

LEDA ÉS A HATTYÚ: Zeus ismert kalandja, amelynek során hattyú képében elcsábította az aetoliai király leányát, Ledát.

CALYPSO ÉS DIDO: Calypso Odysseus halhatatlan kedvese, akinél bolyongásai során évekig tartózkodott, míg végül megvált tőle, ugyanúgy, ahogy a bolyongó Aeneas is elhagyta a tőle örök hűséget remélő karthágói Dido királynőt, aki reményében csalatkozva nászágyát máglyára tétette, s ráfekve öngyilkos lett.

ADONIS ÉS VENUS: lásd fentebb. Venus a mitológia szerint a daliás Mars hadistennel is csalta sánta férjét, Vulcanust.

CASTOR ÉS POLLUX: Leda (lásd föntebb) ikergyermekei; mikor Castor meghalt, a Zeustól származó halhatatlan Pollux vállalta, hogy az örökkévalóság minden második napját ő tölti testvére helyett az Alvilágban.

DOLON ÉS ACHILLES: az álnok trójai és a görög hős közös említésének mitológiai háttere homályos.

PROCNE ÉS PHILOMELE: két athéni királylány, Pandion gyermekei; Procnét feleségül vette Thereus thrák fejedelem, majd húgát is elcsábította, hogy pedig a tettet el ne árulhassa, kivágta a nyelvét. Philomela azonban egy hímzést küldött nővérének, melyből kiderült az igazság.

A LEMNUSI NŐK: a megsértett Artemis istennő csúf fekélyekkel verte meg egyszer a lemnusi asszonyokat, mire férjeik elűzték őket; az asszonyok bosszúból megölték az összes férfiakat, csupán Thoas királyt sikerült megmentenie leányának, Hypsipylének.

GLAUCUS ÉS ARCHOMERUS: Glaucus Minos krétai király fia, aki mézes hordóba esett és megfulladt, egy kígyó gyógyfüve segítségével azonban sikerült életre kelteni. Archomerus Lycurgus király fiának, Opheltesnek másik neve; csecsemőkorában egy kígyó megölte.

PELOPS: Oenomaus király törvényt hozott, hogy csak az nyerheti el leányának, kezét, aki kocsiversenyen legyőzi őt. Pelops úgy állt bosszút rajta, hogy megvesztegette kocsisát, aki a tengely egy szegét kivette kocsijából, aminek következtében az felfordult, és Oenomaus szörnyethalt.

ADONIS: lásd fentebb, A vers első sora valószínűleg a mítikus vadász, Actaeon sorsára utal, aki fürdés közben megleste a szűz istennőt, Dianát, amiért az szarvassá változtatta és saját vadászebeivel széttépette.

HYLAS ÉS HERCULES: Hylas Hercules kedvence volt; az aranygyapjú megszerzését célzó útjuk során azonban elvesztette őt, mivel a nimfák egy folyó partjára csábították, és magukhoz vették.

A CAPHAREUS-HEGY: hegyfok Euboea tengerpartján, melynél a Trója alól hazatérőben levő Agamemnon hajótörést szenvedett, míg Euander görögjei békésen partra szálltak Itáliában.

GANYMEDES: szépséges trójai ifjú, akit Zeus sas képében elragadott. A költemény értelme homályos.

PYRAMUS ÉS THISBE: két babyloniai szerelmes, akik szüleik ellenkezése miatt csak titkon találkozhattak egymással. Egy alkalommal a találka helyére érve Thisbe meglátott egy oroszlánt: ijedtében elhajította köpenyét, melyet a vadállat széttépett. A csakhamar megérkező Pyramus, meglátva a jól ismert köpeny foszlányait, bánatában öngyilkos lett, majd követte a halálba kedvese is. Themisto Athamas király felesége, Ino vetélytársa; egy éjszaka bosszúból meg akarta ölni Ino gyermekeit, a ruhák felcserélése következtében azonban saját-jait ölte meg, majd öngyilkos lett.

IOCASTE ÉS OEDIPUS: célzás Oedipus közismert vérfertőző házasságára anyjával, Iocastéval.

HIPPOLYTUS ÉS PHAEDRA: Phaedra, Theseus felesége — a közismert mítosz szerint — beleszeretett mostohafiába, Hippolytusba, aki ellenállt a csábításnak, s ezért lakolnia kellett.

ACHILLES SÍRJA: célzás arra a küzdelemre, melyet Achilles barátai vívtak egymással a halott hős fegyvereiért.

NISUS ÉS EURYALUS: lásd fentebb.

EGYETEMI KÖNYVTÁR
SZEGED.
POLYÓIRATOK
1965 | 107

Folyóiratok
SZEGED

ACTA UNIVERSITATIS DE ATTILA JÓZSEF NONINATAE

ACTA ANTIQUA:

De vita operibusque *Ladislai de Macedonia*
scripserunt I. K. HORVÁTH et K. E. OBERMAYER.
Szegedini 1958.

Testimonia de Mimnermi vita et carminibus
collegit disposuit S. SZÁDECZKY-KARDOSS.
Szegedini 1959.

L. BERNABÓ BREA, Odysseus nyomában Aiolos birodalmának földjén. Szeged, 1960.

P. LAKATOS, Beiträge zur Verbreitung der ägyptischen Kulte in Pannonien. Szeged, 1961.

GY. GAZDAPUSZTAI, Beziehungen zwischen der präskythischen Kulturen des Karpatenbeckens und des Nordkaukasus (Beiträge zum sogenannten Kimmerierproblem). Szeged, 1963.

KURUCZ FERENC, Luxorius költeményei latinul és magyarul.
Gondozta és ellenőrizte HORVÁTH ISTVÁN KÁROLY. Szeged, 1963.

APPAREBIT:

Hauptprobleme der Vorgeschichte der Ungarischen Tiefebene.
Archäologische Konferenz Szeged, 1963.